

Татарстан Республикасы Спас муниципаль районы

Чәчәклө авыл жирлеге Советының

29.11.2018 елның 61 номерлы каары

нигезендэ кабул ителде.

Чәчәклө авыл жирлеге башлыгы

Э. Н. Исмәгыйлева.

Татарстан Республикасы
Спас муниципаль районы
Чәчәклө авыл жирлеге
муниципаль берәмлекенең уставы.

Чәчәклө авылы
2018 ел

I. Гомуми нигезләмәләр

1 Статья. Татарстан Республикасы Спас муниципаль районы Чечәкле авыл жирлеге муниципаль берәмлекенең исеме һәм хокукий статусы

1. Татарстан Республикасы Спас муниципаль районының Чечәкле авыл жирлеге муниципаль берәмлекенә авыл жирлеге статусы бирелгән.
2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме - Татарстан Республикасы Спас муниципаль районының Чечәкле авыл жирлеге муниципаль берәмлеке" (алга таба текст буенча – авыл жирлеге).
3. Чечәкле авыл жирлеге муниципаль берәмлеке Татарстан Республикасы Спас муниципаль районы составына керә.

2 Статья. Жирлекнең территориаль корылышы

1. Жирлек территориясе составына Чечәкле, Йолдыз авыллары керә.
2. Авыл жирлекенең административ үзәге-Чечәкле авылы.
3. Жирлек чикләре «Спас муниципаль районы «муниципаль берәмлекенең һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 40-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.
4. Жирлек территориясе составына милек формасына һәм максатчан билгеләнешенә карамастан жирләр керә.
5. Авыл жирлеге чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору Татарстан Республикасы законы белән законнарда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

3 Статья. Гражданнарның жирлектә жирле үзидарәне гамәлгә ашыру хокуки

1. Жирлектә жирле үзидарә Россия Федерациясе гражданнары тарафыннан жирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда һәм турыдан-туры ихтыяр белдерүнең башка рәвешләрендә, шулай ук әлеге Уставта каралган сайлаулы һәм башка жирле үзидарә органнары аша гамәлгә ашырыла.
2. Гражданнар женес, раса, милләт, тел, килеп чыгышы, мәлкәти һәм вазыйфаи хәленә, дингә мөнәсәбәтенә, иҗтимагый берләшмәләргә карашларына, карашларына бәйсез рәвештә жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга тигез хокуклы.

Жирлек территориясендә даими яки нигездә яшәүче чит ил гражданнары жирле үзидарәне гамәлгә ашырганда Россия Федерациясенең халыкара килешүләре һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия.

4 Статья. Жирле үзидарә органнары структурасы

1. Жирле үзидарә органнары структурасына жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты, жирлекнең Ревизия комиссиясе, Устав нигезендә төzelә торган башка жирле үзидарә органнары керә.
2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү әлеге Уставка үзгәрешләр керту юлы белән башкарыла.

5 Статья. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре

1. Авыл жирлекенең жирле әһәмияткә ия мәсьәләләре:

- 1) жирлек бюджеты проектын төзү һәм карау, жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен тикшереп тору, жирлек бюджеты үтәлеше турындағы хисапны төзү һәм раслау;
- 2) жирлекнең жирле салымнарын һәм жыемнарын билгеләү, үзгәрту һәм гамәлдән чыгару;
- 3) жирлекнең муниципаль милкендәге мәлкәте белән идарә итү, файдалану һәм эш итү;
- 4) жирлек торак пунктлары чикләрендә беренчел янгын куркынычсызлығы чарапарын тәэммин итү;
- 5) жирлек халкын әлемтә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү белән тәэммин итү өчен шартлар тудыру;
- 6) жирлек халкын ял итүне оештыру һәм мәдәният оешмалары хезмәте белән тәэммин итү өчен шартлар тудыру;
- 7) Жирлек территориясендә физик культура, мәктәп спорты һәм массакүләм спорт үсеше өчен шартлар тәэммин итү, жирлекнең рәсми физкультура–сәламәтләндөрү һәм спорт чарапарын үткәрүне оештыру;
- 8) жирлекнең архив фондларын формалаштыру;
- 9) жирлек территориясен төзекләндөрү кагыйдәләрен раслау, аларның үтәлешен контролъдә тоту, күрсәтелгән Кагыйдәләр нигезендә жирлек территориясен төзекләндөрүне оештыру
- 10) адреслар бирү, адресларны үзгәрту, юкка чыгару, урам-юл чөлтәре элементлары исемнәрен бирү (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яисә муниципальара әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле әһәмияттәге автомобиль юлларыннан тыш), жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы исемнәренә бирү, мондый атамаларны үзгәрту, гамәлдән чыгару, дәүләт адреслы реестрында мәгълүмат урнаштыру;
- 11) авыл хужалығы житештерүен үстерүгә ярдәм итү, кече һәм урта әшмәкәрлекне үстерү өчен шартлар тудыру;
- 12) жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү чарапарын оештыру һәм тормышка ашыру;
- 13) жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнарга һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтү, халық дружиналары эшчәnlеге өчен шартлар тудыру;
- 14) жыю (шул исәптән аерым жыю) һәм каты коммуналь калдықларны транспортировкалау эшчәnlеген оештыруда катнашу;
- 15) ритуаль хезмәтләр оештыру һәм күмү урыннарын карап totу.
- 16) жирлек территориясендә яшәүче хужасыз хайваннарны totу һәм карап totу буенча чарапарны гамәлгә ашыру.

- 17) жирлек чикләрендә халыкны су белән тәэмин итү, су булу, халыкны Россия Федерациясе законнары белән билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә ягулык белән тәэмин итү;
- 18) жирлек торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеге;
- 19) милләтара һәм меконфессиональ килешүне нығытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятен саклауга һәм үстерүгә, мигрантларны социаль һәм мәдәни адаптацияләүгә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлдерелгән чарапарны гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;
- 20) жирлек халкының күпләп ял итү өчен шартлар тудыру һәм халык күпләп ял итә торган урыннарны тәзекләндерүне оештыру, шул исәптән гражданнарның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр буе полосаларына ирекле үтеп керүен тәэмин итү.

2. Федераль законнар нигезендә жирлек жирле үзидарә органнары, Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә, жирлек бюджетыннан муниципаль район бюджетына бирелә торган бюджетара трансфертлар хисабына, аларга жирле әһәмияттәге мәсьәләләрене хәл итү буенча үз вәкаләтләренең бер өлешен гамәлгә ашыруны тапшыру турында Спас муниципаль районы жирле үзидарә органнары белән килешүләр төзергә хокуклы.

Мәкалә 6. Жирлек жирле үзидарә органнарының жирлекләрнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрене кертемләгән мәсьәләләрене хәл итүгә хокуклары

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары хокуклы:
  - 1) жирлек музейларын булдыру;
  - 2) жирлектә нотариус булмаган очракта законнарда каралган нотариаль гамәлләр башкару;
  - 3) опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнашу;
  - 4) жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләр хокукларын гамәлгә ашыруга бәйле эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру;
  - 5) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендә чарапарны гамәлгә ашыруга ярдәм итү;
  - 6) жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрене һәм учреждениеләрен мобилизацион өзөрләү буенча чарапарны оештыруда һәм тормышка ашыруда катнашу;
  - 7) муниципаль Янгын сагы булдыру;
  - 8) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру.
- 9) кеше хокукларын тәэмин итүгә жәмәгать контролен гамәлгә ашыруучы ижтимагый күзәтү комиссияләренә ярдәм күрсәтү һәм мәжбүри тоту урыннарында булган затларга булышлык күрсәтү;

10) «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында » 1995 елның 24 ноябрендәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук инвалидларның бөтенроссия ижтимагый берләшмәләре тарафыннан оештырылган оешмаларга ярдәм күрсәтү.

11) торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча гражданнарга муниципаль торак фондыннан торак урыннары бирү.

12) жирлек территориясендә яшәүче хужасыз хайваннарны тоту һәм карап тоту буенча чараларны гамәлгә ашыру.

13) «Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында » 2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ номерлы Федераль законда караган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыру.

14) инвалидлар, сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән затлар, адаптив физик культура һәм адаптив спорт үсешенә ярдәм күрсәтү.

15) «Кулланучылар хокукларын яклау турында » 1992 елның 7 февралендәге 2300-1 номерлы Россия Федерациясе Законында караган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләрне хәл итәргә, башка дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы («Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 19 статьясы нигезендә аларга тапшырылмаган), әгәр бу федераль законнарда караган булса, шулай ук башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары компетенциясенә кертелмәгән башка мәсьәләләрне хәл итәргә хокуклы, (1 пункт 2013 елның 16 октябрендәге 79-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы редакциясендә), Россия Федерациясе бюджет системаһы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансферлардан һәм ёстәмә норматив кертемнәр буенча салым керемнәреннән тыш, авыл жирлеге бюджеты керемнәре хисабына, федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән үз компетенциясенән төшереп калдырылган бюджет керемнәре исәбенә.

Статья 7. Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы

Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы федераль законнар һәм жирле үзидарә турында Татарстан Республикасы законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

Статья8. Жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимиите органнары белән үзара мөнәсәбәтләре

Жирлек жирле үзидарә органнарының дәүләт хакимиите органнары белән үзара мөнәсәбәтләре аша гамәлгә ашырыла:

- 1) жирлекнең социаль-икътисадый үсешенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын тормышка ашыруда жирле үзидарә органнарының катнашуы;
- 2) жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасында килешүләр (килешүләр) төзү;
- 3) дайми яисә вакытлыча координацияләү, консультатив, киңәшмә һәм башка эшче органнар булдыру;
- 4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында жирлек Советының закон чыгару инициативасы;
- 5) законнарда билгеләнгән хезмәттәшлекнең башка рәвешләре.

Статья9. Муниципаль хезмәтне хокукий җайга салу

Жирлектә муниципаль хезмәтне хокукий җайга салу, муниципаль хезмәт вазыйфаларына таләпләрне дә кертеп, муниципаль хезмәткәр статусын, муниципаль хезмәт узу шартларын һәм тәртибен дә кертеп, «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 2 мартандагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон, 2013 елның 25 июнендәге 50-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы кодексы һәм жирлекнең муниципаль хокукий актлары белән гамәлгә ашырыла.

II бүлек. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ХАЛЫК ТАРАФЫННАН ТУРЫДАН-ТУРЫ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ ҺӘМ ХАЛЫКНЫң ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА КАТНАШУЫ ФОРМАЛАРЫ

Статья 10. Халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда турыдан-туры катнашуы

Авыл халкы жирле үзидарәне турыдан туры гамәлгә ашыра һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда тубәндәге рәвешләрдә катнаша:

- 1) жирле референдум;
- 2) муниципаль сайлаулар;
- 3) депутатны, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү;
- 4) жирлекнең чикләрен үзгәртү һәм үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;
- 5) гражданнарның хокукий актлар чыгару инициативасы;
- 6) территориаль ижтимагый үзидарә;
- 7) жәмәгать тыңлаулары, фикер алышулар;
- 8) гражданнар жыелышы;
- 9) гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы);
- 10) халык жыене;
- 11) гражданнарны сораштыру;

- 12) жирле әһәмияттәге иң мәһим мәсьәләләр буенча халық фикер алышуы
- 13) жирле үзидарә органнарына гражданнарның мөрәжәгатьләре;
- 14) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формалар.

2. Авыл жирлеге халкы тарафыннан жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, иреклелек принципларына нигезләнә.

3. Жирлек жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, законда башкача билгеләнмәгән очракта, килемешү нигезендә төzelә.

11 Статья. Жирле референдум.

1. Жирле референдум халық тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү максатларында үткәрелә.

2. Жирле референдум жирлекнең бөтен территориясендә «Россия Федерациясе гражданнарының сайлау хокуклары һәм референдумда катнашу хокукуның төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон һәм «жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартандагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләрне исәпкә алып үткәрелә.

Жирле референдумда катнашуга гражданнарның хокуклары гарантияләре, шулай ук жирле референдумны әзерләү һәм үткәру тәртибе «жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартандагы 23-ТРЗ номерлы Федераль закон һәм Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнә.

3. Жирле референдумда яшәү урыны жирлек чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданнары катнашырга хокуклы. Россия Федерациясе гражданнары яшерен тавыш биргәндә гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә жирле референдумда катнаша.

4. Жирле референдум үткәру турындагы карап авыл жирлеге Советы тарафыннан инициативасы буенча кабул ителә:

- 1) жирле референдумда катнашу хокукуна ия булган гражданнар;;
  - 2) сайлау берләшмәсе, уставлары сайлауларда һәм (яки) референдумнарда катнашуын күздә тоткан һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда теркәлгән башка иҗтимагый берләшмә;
  - 3) жирлек Советы һәм жирлек башлыклары, алар белән бергәләп күрсәтелгән.
5. Жирле референдумны гражданнар, сайлау берләшмәләре, башка иҗтимагый оешмалар инициативасы буенча билгеләү шарты булып, әлеге инициативага

ярдәм итүгә кул кую тора, алар саны җирлек территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар саныннан биш процент тәшкил итәргә тиеш, ләкин 25 имза булырга тиеш түгел.

6. Референдум үткәру инициативасы, җирлек Советы һәм җирлек башлыгы белән берлектә күрсәтелгән, җирлек Советы карары һәм җирлек башлыгы карары белән рәсмиләштерелә.

7. Ҙирлек Советы Ҙирле референдум үткәру инициативасын тәкъдим иту турында документлар авыл җирлеге Советына кергән көннән алыш 30 көн эчендә җирле референдум билгели.

Ҙирле референдум билгеләнгән вакытка җирлек Советы тарафыннан билгеләнмәгән очракта, референдум гражданнар, сайлау берләшмәләре, җирлек башлыгы, Татарстан Республикасы дәүләт хакимиите органнары, Татарстан Республикасы Сайлау комиссиясе яисә прокурор мәрәжәтатьләре нигезендә суд тарафыннан билгеләнә. Суд тарафыннан билгеләнгән җирле референдум җирлекнең сайлау комиссиясе тарафыннан оештырыла, ә аны үткәруне тәэммин иту Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенең башкарма органы яки суд тарафыннан гамәлгә ашырыла, анда җирле референдум үткәруне тәэммин иту йөкләнгән башка орган тарафыннан башкарыла.

8. Тавыш бирү нәтижәләре һәм җирле референдумда кабул ителгән карар рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка хәбәр итәргә) тиеш.

9. Ҙирле референдумда кабул ителгән карар җирлек территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш һәм нинди дә булса дәүләт хакимиите органнары, аларның вазыйфаи затлары яки җирле үзидарә органнары тарафыннан раслануга мохтаж түгел.

10. Ҙирлек җирле үзидарә органнары җирле референдумда кабул ителгән әлеге устав белән билгеләнгән вәкаләтләрне чикләү нигезендә каарның үтәлешен тәэммин итә.

11. Ҙирле референдум үткәру турындагы карар, шулай ук җирле референдумда кабул ителгән карар суд тәртибендә гражданнар, җирле үзидарә органнары, федераль закон нигезендә дәүләт хакимиите органнары тарафыннан вәкаләтле прокурор тарафыннан шикаять бирелергә мөмкин.

Статья12. Муниципаль сайлаулар

1. Ҙирлектә муниципаль сайлаулар яшерен тавыш биргәндә гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокуку нигезендә җирлек Советы депутатларын сайлау максатларында үткәрелә.

2. Сайлау көнендә 18 яшькә житкән һәм сайлау хокукуна ия булган Россия Федерациясе гражданины җирлек Советы депутаты итеп сайланана ала.

3. Муниципаль сайлаулар җирлек Советы тарафыннан билгеләнә. Муниципаль сайлауларны билгеләү турындагы карар 90 көннән дә иртәрәк кабул итепергә һәм тавыш бирү көненә кадәр 80 көннән дә соңга калмыйча кабул итепергә тиеш. Әлеге карар кабул ителгән көннән соң 5 көннән дә соңга калмыйча массакуләм мәгълүмат чараларында рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

Вакытыннан алда сайлауларны билгеләгәндә әлеге статьяда күрсәтелгән сроклар қыскартылырга мөмкин, ләkin өчтән бер өлешкә ким булмаска тиеш.

Федераль законнар, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы белән билгеләнгән очракларда муниципаль сайлаулар җирлек сайлау комиссиясе яисә суд тарафыннан билгеләнә.

4. Муниципаль сайлауларны әзерләү һәм үткәру сайлау комиссияләренә аларның компетенциясе чикләрендә йөкләнә.

5. Авыл җирлеге Советына депутатлар сайлау 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы "Россия Федерациясе гражданнарының сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокуының төп гарантияләре турында «Федераль Законда, Татарстан Республикасы Сайлау Кодексында билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.

6. Җирлек Советы депутатлары бер мандатлы сайлау округлары буенча сайланана, ул сайлау округына сайлаучыларның вәкиллегенең уртacha нормасы нигезендә төzelә.

7. Бер мандатлы сайлау округы буенча сайланган дип тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның иң күп тавышын алган теркәлгән кандидат таныла.

Әгәр җирлек Советына депутатлар сайлауда тавыш бирү бер мандатлы сайлау округында бер кандидатура буенча үткәрелсә, сайлап алынган кандидат санала, ул тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның 50 проценттан да ким булмаган тавышын алган. Теркәлгән кандидатлар тарафыннан алынган тавышлар саны белән чагыштырганда, элек теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

8. Җирлек Советы депутатларын сайлау нәтижәләре рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш (халыкка хәбәр итәргә).

Статья 13. Җирлек Советы депутаты фикере буенча тавыш бирү

1. Авыл җирлеге Советы депутаты, шул исәптән җирлек башлыгы, закон һәм әлеге Устав белән билгеләнгән нигезләр һәм тәртиптә сайлаучылар тарафыннан чакырылырга мөмкин.

2. Җирлек Советы депутатын чакыртып алу нигезләре булып депутатның үзенә карата ышанычын шик астына күя һәм депутат вазыйфаларын яисә бурычларын үтәмәүдә, депутат, җирлек башлыгы статусына туры килми торган гамәлләр кылуда чагылган законлы булмаган конкрет каарлары яки гамәлләре (гамәл кылмау) суд тәртибендә расланганнар, Россия Федерациясе Конституциясен, Татарстан Республикасы Конституциясен, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарын һәм башка норматив хокукый актларын бозу санала, әлеге Устав һәм башка муниципаль норматив хокукый актлар.

3. Авыл җирлеге Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү Халык инициативасы буенча үткәрелә.

4. Авыл җирлеге Советы депутатын чакыртып алу һәм гражданнарының имзаларын жыю инициативасын күрсәту өчен муниципаль сайлауларда катнашу хокуы булган 10 кешедән дә ким булмаган инициативалы төркем барлыкка килә.

5. Инициативалы төркем жирлекнең сайлау комиссиясенә инициативалы төркемне теркәү турында үтенеч белән мөрәжәгать итә. Инициативалы төркем үтенечнамәсендә депутатның аны чакыруга нигез булып торган конкрет хокукка каршы каарына яисә гамәленә (гамәл кылмау) күрсәтелү аның исемен, исемен, атасының исемен, туган көнен һәм урынын, паспортны яки паспортны алыштыручи документның сериясен, номерын һәм датасын, аның органы исемен яисә кодын күрсәтеп, шулай ук инициативалы төркемнең һәр әгъзасының һәм аның исеменнән эш итәргә вәкаләтле затларның яшәү урыны күрсәтелгән булырга тиеш. Инициативалы төркемнең үтенечнамәсе күрсәтелгән төркемнең барлық әгъзалары тарафыннан имзаланырга тиеш. Үтенечнамәгә депутатның күрсәтелгән хокукка каршы каарлары яки гамәлләре (гамәл кылмау) расланган суд каары беркетелергә тиеш.

6. Инициатив төркемне теркәү, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү үткәру инициативасын хуплау өчен имзалар жыю, жыелган имзаларны тикшерү жирле референдум үткәру өчен законда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

7. Авыл жирлеге Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләрне исәпкә алып, жирле референдум үткәру өчен законда билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.

8. Жирлек сайлау комиссиясенең инициатив төркеме үтенечнамәсен караганда, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү билгеләгендә тиешле депутат жирлек Советына аны чакыртып алу өчен нигез сыйфатында бирелә торган хәлләр турында аңлатма бирергә, кирәклө документлар тапшырырга хокуклы. Күрсәтелгән депутат сайлау комиссиясе, жирлек Советы утырышларына өч көннән дә соңга калмыйча аларны үткәру вакыты һәм урыны турында язмача хәбәр ителергә тиеш.

9. Аны чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздырганда жирлек Советы депутаты сайлаучыларга бәяләмә бирү өчен нигез буларак тәкъдим ителгән шартлар унаеннаң аңлатма бирү максатларында инициатив төркем белән тигез нигезләрдә агитация алып бару хокукуна ия.

10. Авыл жирлеге Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның яртысыннан да ким булмаган өлеше тавыш бирсә, кире кайтарылды дип санала.

11. Жирлек Советы депутаты фикере буенча тавыш бирү нәтижәләре рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш (халыкка хәбәр итәргә).

12. Жирлек сайлау комиссиясе 5 көн эчендә чакыртып алу буенча тавыш бирүгә рәсми йомгак ясаганнан соң инициативалы төркемгә, жирлек Советына һәм жирлек Советының тиешле депутатына аны чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары турында язма рәвештә хәбәр итә.

Статья 14. Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Чикләрне үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш биры халыкның чикләрне үзгәртүгә рөхсәт алу, жирлекне үзгәртеп кору максатларында үткәрелә.
2. Авыл жирлеге чикләрен үзгәртү, үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш биры жирлекнең бөтен территориясендә яки аның территориисе өлемешендә «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән очракларда үткәрелә.
3. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш биры жирлек Советы тарафынан билгеләнә һәм «Россия Федерациясе гражданнарының сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокуның төп гарантияләре турында» 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда һәм «жирле референдум турында» 2004 елның 24 мартандагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләрне исәпкә алып үткәрелә.
4. Авыл жирлеге чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш биры, әгәр анда жирлек яки жирлекнең яртысыннан артык кешесе катнашса, узган дип санала. Авыл жирлеге чикләрен үзгәртугә халыкның ризалыгы, авыл жирлеге үзгәртеп коруы өлеге үзгәрешләр өчен алынган дип санала, үзгәртеп корулар жирлек халкын яисә жирлекнең бер өлемеш тавыш бирудә катнашкан яртысыннан артык кеше тавыш биргән.
5. Чикләрне үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш биры нәтижәләре һәм кабул ителгән каарлар рәсми басылып чыгарга тиеш (халыкка хәбәр итәргә).

Статья 15. Гражданнарының хокукий актлар чыгару инициативасы

1. Гражданнар өлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукий акты белән билгеләнгән тәртиптә хокукий актлар чыгару инициативасына хокуклы.
2. Сайлау хокуына ия, сайлау хокуына ия, жирлек халкының 2 проценттан да ким булмаган санда гражданнар төркеме хокукий инициатива белән чыгыш ясый ала.
3. Хокукий актлар чыгару инициативасын гамәлгә ашыру максатларында гражданнар хокуклы:
  - яшәү (әш) урыны буенча гражданнар жыелышларын һәм фикер алышу һәм хокукий инициатива күрсәтү буенча башка коллектив чаралар оештырырга һәм үткәрергә;
  - хокукий актлар чыгару инициативасын тәкъдим итүгә ярдәм итү өчен кул куюны жыю буенча инициатив төркемнәр булдыру;
  - жирлек халкының имзаларын жыю һәм закон чыгару инициативасына каршы килми торган ысуллар белән тәкъдим итүгә агитация алып бару.
4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары гражданнарга хокукий актлар чыгару инициативасын гамәлгә ашыруда ярдәм итәргә тиеш.

5. Гражданнарың хоқуқый актлар чыгару инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хоқуқый акт проекты, әлеге устав белән билгеләнгән компетенция нигезендә, авыл жирлек Советы тарафыннан аның ачык утырышында яисә жирлек башлыгы тарафыннан аны гамәлгә керту көненнән өч ай эчендә мәжбүри карап тикшерелергә тиеш.
  6. Гражданнарың хоқуқый актлар чыгару инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хоқуқый акт проектын караганда, гражданнарың инициатив тәркеме вәкилләренә үз позициясен бәян иту мөмкинлеге тәэммин ителергә тиеш.
  7. Гражданнарың хоқуқый актлар чыгару инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хоқуқый акт проектын карау процедурасы жирлек Советы Регламенты, жирлек башлыгының норматив хоқуқый акты белән билгеләнә.
  8. Гражданнарың хоқуқый актлар чыгару инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хоқуқый акт проектын карап тикшерү нәтижәләре буенча кабул ителгән дәлилләнгән карар рәсми рәвештә аның керткән гражданнарың инициатив тәркеме мәгълүматларына житкерелергә тиеш.
- Статья 16. ТERRITORIAL IJTIMAGYI ÙZIDARE**
1. Жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә турыдан-туры халық тарафыннан гражданнарың жыелышлар һәм конференцияләре үткәрү, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә органнары булдыру юлы белән гамәлгә ашырыла.
  2. Территориаль ижтимагый үзидарә гражданнарың тубәндәге яшәү территорияләре чикләрендә гамәлгә ашырыла: күпфатирлы торак йортның подъезды; күпфатирлы торак йорт; торак йортлар тәркеме; торак микрорайон; авыл торак пункты; гражданнарың башка яшәү территориияләре.
  3. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория чикләре жирлек Советы тарафыннан әлеге территориядә яшәүче халық тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан раслана торган жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә турында нигезләмәдә билгеләнгән тәртиптә билгеләнә.
  4. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган Территория башка шундый ук Территория составына керә алмый.
  5. Аның Уставы нигезендә территориаль ижтимагый үзидарә юридик зат була ала һәм коммерциячел булмаган оешманың оештыру-хоқуқый формасында дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.
  6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставында билгеләнә:
    - 1) ул гамәлгә ашырыла торган территория;
    - 2) Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенең максатлары, бурычлары, формалары һәм төп юнәлешләре;
    - 3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарының вәкаләтләрен, хоқукларын һәм бурычларын формалаштыру, тұктату тәртибе, вәкаләтләре вакыты;

- 4) каарлар кабул итү тәртибе;
  - 5) мөлкәт сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәт һәм финанс өзидарыннан файдалану һәм файдалану тәртибе;
  - 6) территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруны тұктату тәртибе.
7. Территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлеге мәсьәләләре буенча гражданнарның жыелышлар, конференцияләре аның Уставы нигезендә чакырыла.
8. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышы, әгәр анда уналты яшкә житкән территориядә яшәүчеләрнең өчтән береннән дә ким булмаган өлеше катнашса, хокуклы санала.
- Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар конференциясе, әгәр анда уналты яше тулмаган территориядә яшәүчеләрнең өчтән икесенең гражданнар жыелышларында сайланган делегатларның өчтән икесе катнашса, хаклы санала.
9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруучы гражданнар жыелышы, конференциясенең аерым вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:
- 1) территориаль ижтимагый үзидарә органнары структурасын билгеләу;
  - 2) Территориаль ижтимагый үзидарә уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр керту;
  - 3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарын сайлау;
  - 4) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенең төп юнәлешләрен билгеләу;
  - 5) территориаль ижтимагый үзидарәнең керемнәр һәм чыгымнары сметасын һәм аның үтәлеше турындағы хисапны раслау;
  - 6) территориаль ижтимагый үзидарә органнары эшчәнлеге турындағы хисапларны карау һәм раслау.
10. Территориаль ижтимагый үзидарә органнары:
- 1) Тиешле территориядә яшәүче халық мәнфәгатьләрен кайгырталар;
  - 2) гражданнар жыелышларында һәм конференцияләрендә кабул ителгән каарларның үтәлешен тәэммин итәләр;
  - 3) территорияне қарап тоту, төзекләндерү буенча хужалық эшчәнлеген, тиешле территориядә яшәүче гражданнарның социаль-көнкүреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлдерелгән башка хужалық эшчәнлеген, күрсәтелгән гражданнар акчалары исәбеннән дә, жирлек башкарма комитеты белән килешү нигезендә дә тормышка ашыра алалар;
  - 4) жирле үзидарә органнарына (жирлек Советына, жирлек башлығына һәм авыл жирлеге башкарма комитетына) әлеге органнар һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри қаралырга тиешле муниципаль норматив хокукый актлар проектларын кертергә хокуклы, алар әлеге актларны кабул итү компетенциясенә кертелгән.

11. Территориаль жәмәгать үзидарәсен оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, жирле бюджеттан ки्रәклө ақчаларны бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукий акты белән билгеләнә.

17 Статья. Территориаль ижтимагый үзидарә учреждениеләре тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә учреждениесе максатларында гражданнар, жирле үзидарә органнары инициативасы белән территориаль ижтимагый үзидарә Уставы проектын эшләүне гамәлгә ашыручы һәм әлеге территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру күздә тотылган территориядә яшәүче гражданнар жыелышын оештыра торган инициатив төркем барлыкка килә.

2. Гражданнар жыелышы тиешле жирлек территориясендә территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында Карап кабул итә, аның уставын кабул итә, шулай ук жирлек Советында территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү белән бәйле мәсьәләләр буенча гражданнар жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле вәкилне (вәкилләрне) билгели.

3. Территориаль жәмәгатьчелек үзидарәсе жирлек Советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәгән вакыттан бирле гамәлгә куелган дип санала.

Мәкалә 18. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү өчен вәкаләтле вәкил (вәкаләтле вәкилләр) гражданнар жыелышы жирлек башлығына тапшырыла:

- 1) территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында гариза, ул гражданнарның барлык вәкаләтле вәкилләре тарафыннан имзаланган;
- 2) территориаль жәмәгать үзидарәсен төзү турында Карап кабул ителгән гражданнар жыелышы беркетмәсе, паспорт яки паспортны алыштыручи документын фамилиясе, исеме, атасының исеме, туу датасы, сериясе, номеры һәм бирелү датасы, һәр вәкаләтле вәкилнен яшәү урыны адресы күрсәтелгән;
- 3) территориаль ижтимагый үзидарә Уставының ике нәсхәсе.

2. Әлеге статьяның 1 пунктында билгеләнгән документлардан тыш, башка документларны тапшыру турындагы таләп рөхсәт ителми.

Вәкаләтле вәкилгә документлар алуда, аларны алу исемлеген һәм датасын күрсәтеп, расписка бирелә.

3. Жирлек башлыгы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында документлар көргөн көннән алып ике атналык вакыт эчендә аны алдан карауны һәм уставны теркәү яки аны теркәүдән баш тарту турында жирлек Советы Карапы проектын әзерләүне оештыра.

4. Гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкилләре территориаль ижтимагый үзидарә уставын алдан караганда һәм жирлек Советы утырышында киңәш бирү тавышы хокуку белән катнашырга хокуклы.

5. Жирлек советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү яки әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән документлар жирлек башлыгы тарафыннан алынганнан соң 30 көн эчендә аны теркәүдән баш тарту турында Карап кабул итә. Баш тарту теркәү устав булырга тиеш мотивирован.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту өчен нигез булып территориаль ижтимагый үзидарә Уставының Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына, жирлек Уставына, башка муниципаль норматив хокукый актларга каршы килүе тора.
7. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын территориаль ижтимагый үзидарә төзүнең максатка ярашлы булмавы аркасында теркәүдән баш тарту рәхсәт ителми.
8. Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү мәсьәләсә буенча дәлилләнгән Карап өч көн эчендә рәсми рәвештә гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкил) игътибарына житкерелергә тиеш.
9. Жирлек Советы тарафыннан территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында Карап кабул ителгән очракта уставының бер несхәсе аны теркәү турында тамгасы белән гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиленә тапшырыла, икенче несхәсе жирлек Советында саклана.
10. Территориаль ижтимагый үзидарә уставына кертелә торган үзгәрешләр әлеге статьяда билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы тарафыннан теркәлергә тиеш. Күрсәтелгән үзгәрешләр аларны теркәү көненнән үз көченә керә.

19 Статья. Жәмәгать тыңлаулары, фикер алышулар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль норматив хокукый актлар проектлары буенча фикер алышу өчен жирлек Советы, жирлек башлыгы катнашында халық алдында тыңлаулар уздырылачак.
  2. Халық алдында тыңлаулар авыл жирлеге Советы яки жирлек башлыгы инициативасы буенча үткәрелә.
- Халық яки авыл жирлеге Советы инициативасы белән үткәрелгән халық тыңлаулары жирлек Советы тарафыннан, ә жирлек башлыгы инициативасы буенча жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.
3. Халық тыңлауларына чыдарга тиеш:

- 1) жирлек уставы проекты, шулай ук әлеге уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, жирлек Уставына Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, конституция (устав) яисә Россия Федерациясе субъекты законнары нигезләмәләрен әлеге уставны әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында төгәл күрсәту рәвешендә үзгәрешләр кертелә торган очраклардан тыш, авыл жирлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты;
- 2) жирлек бюджеты проекты һәм аның үтәлеше турында хисап;

- 2.1) муниципаль берәмлекнең социаль-икътисадый үсеше стратегиясе проекты;
- 3) жирлекне үзгәртеп кору турындагы мәсьәләләр, әгәр «Россия Федерациясенә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә

жирлекне үзгәртеп кору өчен тавыш бирү юлы белән белдерелгән район халкының ризалыгы алу таләп ителә;

4. Ачык тыңлаулар үткәру түрүндагы карап, әгәр башка срок гамәлдәге законнар белән каралмаган булса, тиешле орган яисә жирлекнең вазыйфаи заты тарафыннан муниципаль норматив хокукий акт проектын карау көненә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

5. Гавами тыңлаулар үткәру вакытын һәм урынын күрсәтеп, ачык тыңлауларга чыгарыла торган тиешле муниципаль норматив хокукий акт проектын, әгәр башка срок гамәлдәге законнар белән каралмаган булса, гавами тыңлаулар уздырылган көнгә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча бастырырга (халыкка хәбәр итәргә) тиеш.

6. Халык алдында тыңлаулар үткәру түрүндагы карап басылып чыккан көннән алып һәм аларны үткәру көненә кадәр авыл халкы авыл жирлеге башлыгына гавами тыңлауларга чыгарыла торган мәсьәлә буенча язма тәкъдимнәр һәм искәрмәләр, шул исәптән муниципаль норматив хокукий актның гавами тыңлауларына чыгарыла торган тәзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр жибәрергә хокуклы. Авыл жирлеге башлыгы кергән тәкъдимнәрне һәм искәрмәләрне гомумиләштерүне оештыра. Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәрмәләр халык тыңлауларында катнашучылар игътибарына житкерелә.

7. Гавами тыңлаулар муниципаль норматив хокукий акт проектын карау көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча уздырыла. Халык алдында тыңлаулар белгечләрне, экспертларны чакырып уздырыла, халык тыңлауларында жирлекнең теләсә кайсы кешесе катнашырга хокуклы, әгәр башка срок гамәлдәге законнар белән каралмаган булса.

8. Гавами тыңлаулар нәтижәләре буенча жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең урындагы затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле тәкъдимнәр кабул ителә, алар компетенциясенә муниципаль норматив хокукий акт проектын гавами тыңлауларга чыгарыла торган кабул иту кертелгән.

9. Ачык тыңлаулар нәтижәләре, кабул ителгән карапларның дәлилләнгән нигезләнешен дә кертеп, ачык тыңлаулар үткәргәннән соң 5 көннән дә соңга калмыйча бастырылырга (халыкка иғълан ителгән) тиеш, әгәр башка срок гамәлдәге законнар белән каралмаган булса.

10. Халык тыңлауларын оештыру һәм үткәру тәртибе жирлек Советы тарафыннан расланган норматив хокукий акт белән билгеләнә.

Жәмәгать тыңлауларын үткәру тәртибе шулай ук шәһәр тәзелеше эшчәнлеге түрүндагы законнар нигезләмәләрен исәпкә алып вәкиллекле органның муниципаль норматив хокукий акты белән билгеләнә ала.

11. Генераль планнар проектлары, жирдән файдалану һәм тәзелеш кагыйдәләре проектлары, территорияне планлаштыру проектлары, территорияне межалау проектлары, территорияләрне төзекләндерү кагыйдәләре проектлары, курсәтелгән расланган документларның берсенә, жир кишәрлеген яисә капиталъ тәзелеш объектын шартлы рәвештә рәхсәт ителгән файдалануга рәхсәт бирү түрүнда карап проектлары, рәхсәт ителгән тәзелешнең чик параметрларыннан кире кагуга рәхсәт бирү түрүнда карап проектлары буенча карап проектлары буенча, жир кишәрлекләреннән һәм капиталъ тәзелеш объектларыннан рәхсәт

ителгөн башка төр файдалану мәсьәләләре буенча жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләренең расланган кагыйдәләре булмаганды иҗтимагый фикер алышулар яисә гавами тыңлаулар үткәрелә, аларны оештыру һәм үткәрү тәртибе шәһәр төзелеше эшчәnlеге турындагы законнар нигезләмәләрен исәпкә алып жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

Муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы вәкаләтләре гражданнар жыене тарафыннан гамәлгә ашырыла торган жирлектә халық алдында тыңлаулар һәм иҗтимагый фикер алышулар муниципаль хокукый актлар проектлары һәм гражданнар жыене тарафыннан кабул ителә торган мәсьәләләр буенча үткәрелергә мөмкин.

20 Статья. Гражданнар жыелышы

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу, жирлек жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә вазыйфаи затларының эшчәnlеге турында халыкка мәгълүмат бириү, жирлек территориясендә территориаль иҗтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру турында гражданнар жыелышы үткәрелергә мөмкин.

Гражданнарның жыелышлар микрорайоннар, торак массивлар, кварталлар, урамнар, торак йортлар буенча чакырыла.

2. Гражданнар жыелышы халық, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы белән, шулай ук территориаль иҗтимагый үзидарә уставында каралган очракларда үткәрелә.

3. Жирлек советы яки жирлек башлыгы инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы жирлек советы яки жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халық инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы жирлек Советы тарафыннан территориаль иҗтимагый үзидарә органнарының, тиешле территориядә яшәүче һәм әлеге территорияләрдә урнашкан предприятие, учреждение, оешма житәкчеләренең язмача тәкъдиме буенча билгеләнә

Гражданнар жыелышын үткәрү турындагы тәкъдимдә аны карап тикшерүгә чыгарыла торган сораулар исемлеге һәм жыелыш үткәрү урыны булырга тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, ә жыелышны үткәрү инициативасы белән әлеге гражданнар - аларның фамилиясен, исемен, атасының исемен, туган көнен, яшәү урынын күрсәтеп мөрәжәгать иткән очракта.

Жирлек советы якын киләчәктә гражданнар жыелышын үткәрү турындагы тәкъдимне карый.

Жирлек советы гражданнарның аның максатка ярашлы булмавы буенча жыелуын үткәрүдән баш тартырга хокуклы түгел.

5. Территориаль иҗтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе территориаль иҗтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

6. Гражданнар жыелышын үткәрү вакыты һәм урыны турында һәм тиешле территориядә яшәүчеләр жыелыш үткәрү көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча, әлеге массакүләм мәгълүмат чарасыннан, почта хәбәрләрнән,

фатир (йорт) жыеннарыннан, белдерүләрдән һәм башка мөмкин булган چараларны файдаланып хәбәр ителә.

Гражданнар жыелышын әзерләу һәм үткәруне жирлек башкарма комитеты тәэммин итә.

7. Жыелышлар эшендә әлеге территориядә яшәүче, сайлау хокуына ия гражданнар катнаша ала. Жыелышта катнашу хокуына ия гражданнарының гомуми саны Россия Федерациясе гражданнарының тору урыны һәм яшәү урыны буенча Россия Федерациясе чикләрендә муниципаль сайлаулар уздырганда файдаланыла торған теркәү исәбе мәгълүматлары нигезендә билгеләнә.

Әгәр анда жыелышта катнашырга хокуклы гражданнар санының өчтән бер өлеше катнашса, гражданнар жыелышы хаклы санала.

Жыелышның каарлары жыелышта катнашкан гражданнарың күпчелек тавышы белән кабул ителә.

8. Гражданнар жыелышы жирле үзидарә органнарына һәм жирлек жирле үзидарә вазыйфаи затларына мөрәжәгатьләр кабул итә, шулай ук жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарә вазыйфаи затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданнар жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле затларны сайлый ала.

9. Территориаль иҗтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча гражданнар жыелышы территориаль иҗтимагый үзидарә уставына кертелгән мәсьәләләр буенча карап кабул итә.

10. Гражданнар жыелышы тарафыннан кабул ителгән мөрәжәгатьләр жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең жирле үзидарә вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиеш.

11. Гражданнар жыелышын билгеләу һәм үткәру тәртибе, шулай ук гражданнар жыелышының вәкаләтләре федераль закон, әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукий акты, территориаль иҗтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

12. Гражданнар жыелышы нәтижәләре аны үткәргөннөн соң бер ай вакыт эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка игълан итепергә) тиеш.

21 Статья. Халык конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияткә ия мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм жирлек вәкилләренен фикерләрен ачыклау зарур булган очракта үткәрелә. Авыл жирлегенең тиешле территориаль өлешләрендә яшәүчеләр арасыннан гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышлары кыенлашкан, шул исәптән тиешле территориядә яшәүче һәм гражданнар жыелышында катнашу хокуына ия кешеләр саны 100 кешедән артып киткән очракларда үткәрелә.

2. Гражданнар конференциясен (делегатлар жыелышын) билгеләу һәм үткәру, делегатларны сайлау тәртибе әлеге Устав, жирлек Советының норматив хокукий акты, территориаль иҗтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

3. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.
4. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) халық, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы белән үткәрелә. Авыл жирлеге Советы яки жирлек башлыгы инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы яисә жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халық инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.
5. Өгөр анда уналты яше тулмаган территориядә яшәүчеләрнең өчтән икесенең катнашуы катнашса, гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) дөрес санала. Конференция каарлары (делегатлар жыелышы) конференциядә катнашкан делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.
6. Гражданнар конференциясе йомгаклары (делегатлар жыелышы) аны үткәргөннөн соң бер ай вакыт эчендә рәсми рәвештә бастырылырга (халыкка иғлан итепергә) тиеш.

22 Статья. Халық жыены

1. Гражданнар жыены жирле үзидарәне халық тарафыннан турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда халыкның катнашуы формасы булып тора.
2. Гражданнар жыены «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда каралган очракларда һәм «Спас муниципаль районның Чәчәклө авыл жирлеге составына керүче торак пунктларда гражданнар жыенын үткәрү тәртибе турында» гы Положение нигезендә муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы каары белән расланган очракларда үткәрелә.
3. Законда каралган очракларда 25.1. «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында » 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә гражданнар жыены үткәрелә ала:
  - 1) авыл жирлеге чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча, аның составына күрсәтелгән торак пункт керә, әлеге торак пункт территориясен башка жирлек территориясенә кертә;
  - 2) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы вәкаләтләрен гражданнар жыенында гамәлгә ашыра торган жирлектә күрсәтелгән жирлекнең чикләрен үзгәртү, чикләрен үзгәртү мәсьәләләре буенча;
  - 3) Өгөр сайлау хокукына ия жирлек халкы 100 дән артык кеше булса, муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра торган жирлектә жирлекнең вәкиллекле органы төзү, аның саны һәм вәкаләтләре вакыты турында мәсьәлә буенча;
  - 4) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы вәкаләтләре гражданнар жыены тарафыннан гамәлгә ашырыла торган жирлектә гражданнарның үзара салым акчаларын керту һәм куллану мәсьәләсе буенча;

5) авыл жирлеге составына, шәһәр эчендәге район, федераль әһәмияттәге шәһәр округы территориясе, яисә муниципаль район чикләрендә урнашкан торак пункт территориясендә гражданнарның үзара салымын керту һәм куллану мәсьәләсе буенча;

6) халык инициативасын жирле үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру белән бәйле мәсьәләр буенча шәһәрара территориядә урнашкан торак пунктта курсәту максатларында;

7) авыл жирлегенең халык саны 100 кешедән артмаган очракта, авыл халкының тубән тыгызлыгы тубән булган территориядә урнашкан, жирлекнән юкка чыгуы мәсьәләсе буенча;

8) авыл торак пунктында Иске Суыксу авыл торак пункты кандидатурасын тәкъдим итү мәсьәләсе буенча, шулай ук авыл торак пункты старостасы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату мәсьәләсе буенча;

9) авыл торак пунктында гражданнар жыене шулай ук муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган очракларда муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләүгә конкурс үткәргәндә конкурс комиссиясе составына кандидатуралар тәкъдим итү максатларында үткәрелә ала.

4. Гражданнар жыене муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан яисә сайлау хокукуна ия, кимендә 10 кеше булган торак пункт халкы төркеме инициативасы белән билгеләнә.

5. Жыен үткәру инициативасына ярдәм итәргә тиешле имзалар саны сайлау хокукуна ия, дайми яки нигездә торак пункт территориясендә яшәү урыны буенча теркәлгән гражданнар саныннан 5 процент тәшкил итә, ләкин 25тән дә ким булырга тиеш түгел.

6. Муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан курсәтелә торган гражданнар жыене муниципаль берәмлек башлыгы каары белән билгеләнә, инициативалы төркем тарафыннан курсәтелә торган гражданнар жыене муниципаль берәмлекнәң вәкиллекле органы каары белән билгеләнә.

7. Торак пунктта яшәүчеләр гражданнар жыеннарын үткәру вакыты һәм урыны турында алдан хәбәр итәләр, «Татарстан Республикасы Спас муниципаль районы Чәчәкле авыл жирлеге составына керүче торак пунктларда гражданнар жыеннарын әзерләү тәртибе турында» Положениесенә туры китереп, гражданнар жыеннарын үткәрүгә әзерлек тәртибе нигезендә, гражданнарны кабул итүгә чыгарыла торган мәсьәләләр буенча муниципаль хокукий акт проекты һәм материаллар белән алдан ук билгеләп үтәлә.

8. Жыенда кабул ителгән каарлар муниципаль хокукий актлар булып торалар, муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан имзаланалар һәм Татарстан Республикасы муниципаль хокукий актлары регистрына кертелергә тиеш.

Мәкалә 23. Гражданнарны кабул итү

1. Гражданнары сораштыру бөтен территориядә яки жирлек территориясендә жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлар, шулай ук дәүләт хакимияте органнары каарларын кабул иткәндә халыкның фикерен һәм аны исәпкә алу өчен үткәрелә.

Сораштыру нәтижәләре тәкъдим итү характерында.

2. Гражданнары сораштыруда сайлау хокуқына ия жирлек халкы катнаша ала.
3. Гражданнары сораштыру инициативасы буенча үткәрелә:
  - 1) жирлек советы яки жирлек башлыгы-жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча;
  - 2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимиите органнары - республика һәм республика әһәмиятендәге объектлар өчен жирлек жирләренең максатчан билгеләнешен үзгәртү турында каарлар кабул иткәндә гражданнар фикерен исәпкә алу өчен.
4. Гражданнар арасында сораштыру билгеләү һәм үткәру тәртибе Россия Федерациясе субъекты законы нигезендә жирлек Советының норматив хокукий акты белән билгеләнә
5. Гражданнар арасында сораштыру билгеләү турындагы каар жирлек Советы тарафыннан кабул ителә. Авыл жирлеге Советы каарында гражданнар арасында сораштыру билгеләү турында билгеләнә:
  - 1) сораштыру үткәру датасы һәм сроклары;
  - 2) Сораштыру уздырганда тәкъдим ителә торган (тәкъдим ителә торган) мәсьәләне (мәсьәләләрне) формулировкалау;
  - 3) сораштыру үткәру методикасы;
  - 4) сораштыру кәгазе формасы;
  - 5) сораштыруда катнашучы жирлек халкының минималь саны.
6. Жирлек халкы аны үткәрүгә кадәр 10 көннән дә ким булмаган вакыт эчендә гражданнар арасында сораштыру үткәру турында хәбәр итә.
7. Гражданнар арасында сораштыру өзөрләүгә һәм уздыруга бәйле чараларны финанслау гамәлгә ашырыла:
  - 1) жирлек бюджеты хисабына-жирлек жирле үзидарә органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда;
  - 2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән-Татарстан Республикасы дәүләт хакимиите органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда.
8. Сораштыру нәтижәләре аны үткәргәннән соң бер ай вакыт эчендә бастырылырга (халыкка игълан итепергә) тиеш. Сораштыру нәтижәләре белән жирлекнең теләсә кайсы кешесе таныша ала. Сораштыру нәтижәләре жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле каарлар кабул иткәндә исәпкә алышырга тиеш.

Статья 24. Жирле әһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы

1. Муниципаль хокукий актлар проектларын һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләрне халык фикер алышуына чыгару турындагы каар жирлек Советы тарафыннан тиешле территориядә яшәүче гражданнарының үз

инициативасы яисә таләбе буенча жирлек советы билгелөгөн тәртиптә кабул ителә.

2. Муниципаль хокукый акт проекты тексты һәм мәсьәләләр буенча халық фикер алышуына чыгарыла торган башка материаллар аларны халық фикер алышуына чыгару турында Карап кабул ителгәннән соң биш көннән дә соңға калмыйча массакүләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарыла, жирлек халкына жибәрелә, халыкка танышу өчен уңайлы урыннарда урнаштырыла, башка ысуллар белән халыкка игълан ителә.
3. Халық фикер алышуына сорай чыгару белән бергә жирлек советы фикер алышу барышында керә торган тәкъдимнәрне һәм искәрмәләрне карау эшен оештыру вакытын һәм тәртибен билгели, әлеге максат өчен махсус комиссия төзи.
4. Жирлек советы үзе чыгара торган муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка мәһим мәсьәләләр буенча фикер алышуны тәэмин итә, моның өчен кирәклө шартлар тудыра.
5. Халық фикер алышуына чыгарылган мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәрмәләр жирлек советына жибәрелә.
6. Муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка мәһим мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәрмәләр жирлек Советы тарафыннан карала.
7. Халық фикер алышуы нәтижәләре турында халыкка хәбәр ителә.

Мәкалә 25. Жирлекнең ижтимагый (консультатив) советлары

1. Жирле әһәмияткә ия мәсьәләләр буенча каарлар эшләп чыгарганда халыкның ихтыяжларын һәм мәнфәгатьләрен исәпкә алу, жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә ижтимагый контролне гамәлгә ашыру максатларында гражданнарның һәм жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеген тәэмин итү өчен жирлекнең ижтимагый советы төzelә.
2. Жирлекнең ижтимагый советы аның эшчәнлегендә жирлек халкының, ижтимагый берләшмәләрнең һәм башка коммерцияле булмаган оешмаларның ирекле катнашуы нигезендә формалаша.
3. Жирлекнең ижтимагый советын формалаштыру тәртибе, аның утырышларын үткәру һәм карап кабул итү тәртибе, жирлекнең ижтимагый советы эшчәнлегенә ярдәм итү, консультация бирү һәм башка мәсьәләләр буенча жирлек жирле үзидарә органнарының бурычлары һәм жаваплылығы, аның роспускасы процедурасы, шулай ук аны оештыруның һәм эшчәнлегенең башка мәсьәләләре, жирлек Советы тарафыннан раслана торган нигезләмә белән билгеләнә.
4. Башка ижтимагый (консультатив) киңәшләр жирлекнең жирле үзидарә органнары каршында аларның каарлары нигезендә барлыкка килергә мөмкин.
5. Ижтимагый (консультатив) советларда эш ижтимагый башлангычларда гамәлгә ашырыла.

Статья 26. Жирле үзидарә органнарына гражданнарның мөрәҗәгатьләре

1. Гражданнар жирлекнен жирле үзидарә органнарына шәхси һәм күмәк мөрәжәгатьләргә хокуклы.
2. Гражданнар мөрәжәгатьләре «Россия Федерациясе гражданнары мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында» 2006 елның 2 маенданы 59-ФЗ номерлы Федераль закон, «Татарстан Республикасында гражданнын мөрәжәгатьләре турында» 2003 елның 12 маенданы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда карап тикшерелергә тиеш.
3. Гражданнар мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен Жирле үзидарәнен вазыйфаи затлары Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә җаваплы.

Статья 27. Авыл торак пункты старостасы

1. Жирлек жирле үзидарә органнары һәм авыл халкы арасында жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл иткәндә үзара бәйләнешне оештыру өчен авыл жирлегендә яки авыллар арасындағы территориядә авыл торак пункты старостасы билгеләнергә мөмкин.
2. Авыл торак пункты старостасы составына әлеге авыл торак пункты территориясендә яшәүче һәм актив сайлау хокукуна ия кешеләр арасыннан авыл жирлеге Советы тарафыннан билгеләннә.
3. Авыл торак пункты старостасы дәүләт вазыйфасын, дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфа яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче зат түгел, хезмәт мөнәсәбәтләрендә һәм алар белән турыдан-туры бәйле башка мөнәсәбәтләрдә була алмый.

Татарстан Республикасы законы белән, тарихи һәм башка жирле традицияләрне исәпкә алып, авыл торак пункты старостасы вазыйфасының башка исеме билгеләнергә мөмкин.

4. Авыл торак пункты старостасы итеп билгеләнә алмый :

- 1) дәүләт вазыйфасын, дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфа яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче;
- 2) суд тарафыннан эшкә яраксыз яисә чикләнгән эшкә сәләтле дип танылган;
- 3) юк ителгән яки хөкем ителмәгән булган.

5. Авыл торак пункты старостасының вәкаләтләре авыл жирлеге Уставы белән билгеләнә һәм ул кимендә ике һәм биш елдан да ким була алмый.

Аның составына әлеге авыл торак пункты көргөн жирлек Советы карары буенча, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 40 статьясындағы 10 өлешенең 1-7 пунктлары белән билгеләнгән очракларда вакытыннан алда туктатыла.

6. Үзенә йөкләнгән бурычларны хәл итү өчен авыл торак пункты старостасы:

- 1) авыл торак пунктында жирле өһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү мәсьәләләре буенча жирле үзидарә органнары, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр һәм башка оешмалар белән хезмәттәшлек итә;
  - 2) халык белән, шул исәптән гражданнар жыеннарында, жыелышларында, конференцияләрендә катнашу юлы белән хезмәттәшлек итә, мондый чарагалар нәтижәләре буенча мәрәҗәгатьләрне һәм тәкъдимнәрне, шул исәптән жирле үзидарә органнары тарафыннан мәжбүри карап тикшерелергә тиешле муниципаль хокукий актлар проектлары рәвешендә рәсмиләштерелгән тәкъдимнәрне җибәрә;
  - 3) авыл торак пунктында яшәүчеләргә жирле үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча хәбәр итә, шулай ук жирле үзидарә органнарыннан алынган башка мәгълүматны житкерүдә ярдәм итә;
  - 4) жирле үзидарә органнарына халык тыңлаулары һәм жәмәгать фикер алышуларын оештыруда һәм үткәрүдә, авыл торак пунктында аларның нәтижәләрен халыкка житкерүдә ярдәм итә;
  - 5) Россия Федерациясе субъекты законы нигезендә муниципаль берәмлек уставында һәм (яисә) муниципаль берәмлек вәкиллекле органының норматив хокукий актында каралган башка вәкаләтләрне һәм хокукларны гамәлгә ашыра.
7. Эшчәнлек гарантияләре һәм авыл торак пункты старостасы статусының башка мәсьәләләре авыл жирлеге Уставы һәм Татарстан Республикасы Законы нигезендә жирлек Советының норматив хокукий акты белән билгеләнергә мөмкин.

28 Статья. Авыл жирлегендә яшәүчеләр жирле үзидарә тарафыннан турыдан-туры тормышка ашырылу һәм аны тормышка ашыруда катнашуның башка формалары

1. Әлеге устав белән беррәттән, федераль законнар нигезендә жирле үзидарә халык тарафыннан турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда халыкның катнашуы рәвешләре нигезендә, гражданнар жирле үзидарәне Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешләрдә гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы.
2. Жирле үзидарәдә яшәүчеләрнең турыдан-туры тормышка ашырылуы һәм халыкның жирле үзидарәне тормышка ашыруда катнашуы законлылык, иреклелек принципларына нигезләнә.

Жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсенең вазыйфаи затлары халыкка жирле үзидарәдә яшәүчеләр белән турыдан-туры тормышка ашыруда һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда халыкның катнашуы өчен ярдәм итәргә тиеш.

III бүлек. ЖИРЛЕК СОВЕТЫ

Статья 29. Жирлек советы-жирлекнең вәкиллекле органы

1. Жирлек Советы дайими эшләүче жирле үзидарәнең коллегиаль вәкиллекле органы булып тора.

2. Жирлек Советының рәсми исеме-Татарстан Республикасы Спас муниципаль районы Чәчәклө авыл жирлеге Советы.
3. Жирлек Советының вәкаләтләре срокы-5 ел.
4. Жирлек советы авыл жирлегендә яшәүчеләргә хисап tota həm kontrolъdə tota.
5. Жирлек советының исеме язылган мөһере, бланклары бар.
6. Жирлек Советы эшчәнлеген тәэмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

30 Статья. Жирлек Советы Составы

1. Жирлек советы бер мандатлы сайлау округлары буенча муниципаль сайлауларда сайланучы жиде депутаттан тора.
2. Авыл жирлеге советы составына билгеләнгән халык саныннан кимендә өчтән икесен сайлау хокукуна ия.

31 Статья. Жирлек Советы депутаты статусы

1. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре аны сайлау көненнән башлана həm яңа чакырылыш авыл жирлеге Советы эшли башлаган көннән туктала

Депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затының вәкаләтләре срокы Россия Федерациясе субъекты законы нигезендә муниципаль берәмлек уставы белән билгеләнә həm кимендә ике həm биш ел була алмый.
2. Авыл жирлеге Советы депутаты, депутат эшчәнлеген төп эш урыны буенча хезмәт həm хезмәт вазыйфаларын башкарган, әлеге устав белән билгеләнгән очраклардан тыш, азат ителмәгән нигездә эшли.
3. Жирлек Советы депутаты статусы белән бәйле чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.
4. Жирлек Советы депутатына үз вәкаләтләрен Россия Федерациясе həm Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, жирлек Советы каарлары нигезендә totkarlyksız гамәлгә ашыру өчен шартлар тудырыла.
  - 4.1 депутатның сайлаучылар белән очрашулары махсус билгеләнгән урыннарда, шулай ук ишегалды территорияләрендә, аларны үткәру тормыш белән тәэмин итү объектлары, транспорт яки социаль инфраструктура, элемтә, жәяүлеләр хәрәкәтен həm (яки) транспорт чараларын totkarlaу яисә гражданнарның торак урыннарына яки транспорт яки социаль инфраструктура объектларына үтеп керү мөмкинлеге бозылмау шарты белән үткәрелә. Россия Федерациясе субъекты башкарма хакимияте органнарына яки жирле үзидарә органнарына мондый очрашулар турында хәбәр итү таләп ителми. Шул ук вакытта депутат күрсәтелгән органнарга аларны үткәру датасы həm вакыты турында алдан хәбәр итәргә хокуклы.
  - 4.2 жирле үзидарә органнары депутатларның сайлаучылар белән очрашуын үткәру өчен махсус билгеләнгән урыннарны билгели, шулай ук жирле үзидарә

органнары тарафыннан сайлаучылар белән очрашулар үткөрү өчен бирелә торган урыннар исемлеген һәм аларны бирү тәртибен билгели.

4.3 депутатның сайлаучылар белән ачыктан-ачык чаралар рәвешендә очрашулары жыелышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә үткәрелә.

4.4 жыелышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясе законнары белән билгеләнә торган гавами чара рәвешендә депутатның сайлаучылар белән очрашуларын оештыру яки үткөргө комачаулау үзе өчен Россия Федерациясе законнары нигезендә административ жаваплылыкка тартыла.

5. Жирлек Советы депутаты авыл жирлеге Советы тарафыннан расланган депутат этикасы кагыйдәләрен үтәргө тиеш, алар шул исәптән депутатның түбәндәге бурычларын үз өченә алырга тиеш:

- 1) депутат статусыннан жирле үзидарә органнары, оешмалар, вазыйфаи затлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм гражданнар эшчәнлегенә шәхсән яисә аның якын туганнарына кагылышлы мәсьәләләрне хәл иткәндә йогынты ясау өчен файдаланмаска;
- 2) депутат вазыйфаларын объектив башкаруда шик уята алырлык үз-үзенче тотудан тыелып торырга, шулай ук аның аbruена яисә жирлек Советы аbruена зыян кiterә алырлык низаглы хәлләрдән качарга;
- 3) мәнфәгатьләр каршылыгы барлыкка килү куркынычы янаганда - вазыйфа биләп торган затның шәхси кызыксынуы (турыдан - туры яки турыдан-туры яисә турыдан-туры яисә турыдан-туры) мәнфәгатьләр конфликтын булдырмая һәм җайга салу буенча чаралар күрүне күздә тоткан хәл, вазыйфаи (хезмәт) бурычларын тиешле, объектив һәм гадел үтәүгө йогынты ясый яисә йогынты ясый ала (вәкаләтләрне гамәлгә аширу), - бу хакта жирлек советына хәбәр итәргә һәм өлеге мәнфәгатьләр каршылыгын булдырмый калуга яисә җайга салуга юнәлтелгән;
- 4) жирлек Советында халық алдында чыгыш ясау кагыйдәләрен үтәргө;
- 5) депутат эшчәнлеге белән бәйле булмаган максатларда, Федераль закон нигезендә депутат вазыйфаларын башкару белән бәйле рәвештә аңа билгеле булган конфиденциаль характердагы мәгълүматка кертелгән мәгълүматны белдермәскә һәм кулланмаска;
- 6) депутат вазыйфаларын башкару белән бәйле рәвештә физик һәм юридик затлардан (бүләкләр, акчалата бүләк, ссудалар, хезмәт күрсәтүләр, күңел ачу, ял итү, транспорт чыгымнары һәм башка бүләкләр) акчалата бүләк алмаска.

6. Депутат хокуклы түгел:

- 1) эшмәкәрлек эшчәнлеге белән шәхсән яки ышанычлы затлар аша шөгыльләнергә, шулай ук хужалык итүче субъект (билгеләнгән тәртиптә теркәлгән торак, торак-төзелеш, гараж кооперативыннан, күчесе милик милик һәм профсоюзлардан тыш) белән идарә итәргә, әгәр федераль законнар һәм Россия Федерациясе субъекты законнары нигезендә муниципаль хокукый акт белән

билгеләнгән тәртиптә башкасы каралмаган булса, аңа әлеге оешма белән идарә итүдә катнашырга күшүлмаган;

2) укытучы, фәнни һәм башка иҗади эшчәнлектән тыш, башка түләүле эшчәнлек белән шөгыльләнергә. Шул ук вакытта укытучылар, фәнни һәм башка иҗади эшчәнлек, әгәр Россия Федерациясенең халыкара шартнамәсе яисә Россия Федерациясе законнары белән башкасы каралмаган булса, чит ил дәүләтләре, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданнары һәм гражданлыгы булмаган затлар акчалары хисабына гына финанслана алмый;

3) Россия Федерациясе халыкара шартнамәсе яисә Россия Федерациясе законнары белән башкасы каралмаган булса, идарә итү органнары, Попечительләр яки құзету советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларның һәм Россия Федерациясе территориясендә гамәлдә булган структур бүлекчәләрнең башка органнары составына керергә.

7. Муниципаль вазыйфаларны биләүче затлар тарафыннан бирелгән керемнәр, чыгымнар, милек һәм мәлкәти характердагы йөкләмәләр турында белешмәләр жирле үзидарә органнарының рәсми сайтларында «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация чөлтәрендә урнаштырыла һәм (яисә) массакүләм мәгълүмат чараларына муниципаль хокукий актлар белән билгеләнә торган тәртиптә бастырып чыгару өчен бирелә.

Депутат тарафыннан керемнәре, чыгымнары, мәлкәте һәм мәлкәти характердагы йөкләмәләре турында Россия Федерациясе законнары нигезендә тапшырыла торган белешмәләрнен дөреслеген һәм тулылыгын тикшеру Татарстан Республикасы Президенты каары буенча Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә үткәрелә

«Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында "2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы федераль закон, «аерым категорияләрдәге затларның счетларын (кертемнәрен) ачуны һәм саклауны тыю турында" 2013 елның 7 маенданы 79-ФЗ номерлы федераль закон, чит ил банкларында күлдагы акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яки) алардан файдалану») Татарстан Республикасы Президенты депутат вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән жирлек советына яисә судка мәрәжәгать итә.

Татарстан Республикасы Президенты авыл жирлеге Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында гариза белән мәрәжәгать иткән очракта, вәкаләтләрне вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка килү көне булып, әлеге гариза көрән көн санала.

8. Депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты, муниципаль вазыйфа биләгән башка зат "коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән бурычларны үтәргә тиеш. Депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты, муниципаль вазыйфа биләгән башка затның

вәкаләтләре "коррупциягә каршы көрәш түрында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору түрында" 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләрне, тыюларны үтәмәгән очракта вакытыннан алда туктатыла", 2013 елның 7 маенданы 79-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә "аерым категория затларга счетларны (кертемнәрне) ачуны һәм ия булуны тыю, Россия Федерациисе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында кулдагы акча һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларыннан файдалануны һәм (яки) аларны куллануны тыю түрында

32 Статья. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәтләр

1. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар, шулай ук аның сайлау округы территориясендә урнашкан предприятие, оешмалар, дәүләт һәм башка органнар коллективлары белән элемтәдә тора.
2. Авыл жирлеге Советы депутаты сайлаучылар алдында җаваплы һәм аларга хисап tota.
3. Авыл жирлеге Советы депутаты сайлаучылар алдында үз эшләре түрында елга бер тапкырдан да ким булмаган хисап tota, аларны жирлек Советы эше түрында дайими хәбәр итә, шулай ук айга бер тапкырдан да ким булмаган санда сайлаучыларны кабул итә.
4. Жирлек Советы депутаты жирлек халкының законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатьләрен тәэммин итү буенча законнарда каралар күрергә, шул исәптән алардан кергән тәкъдимнәрне, гаризаларны, шикаятыләрне карага, андагы мәсьәләләрне дөрес һәм вакытында хәл итәргә тиеш.

33 Статья. Яңа сайланган жирлек Советы эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш авыл жирлеге Советы беренче утырышка жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе сайланғаннан соң ун көннән дә соңга калмыйча жыела. Сайлаулардан соң беренче утырыш авыл жирлеге башлыгы тарафыннан чакырыла, ә ул булмаганды - жирлек сайлау комиссиясе тарафыннан чакырыла.
2. Сайлаулардан соң беренче утырышны жирлек Советының яңа башлыгы сайланғанчы жирлек Советы депутаты ача һәм алып бара.

34 Статья. Жирлек Советы Компетенциясе

1. Жирлек Советы компетенциясендә:

- 1) жирлек уставын кабул итү һәм аңа үзгәрешләр керту;
- 2) законнар нигезендә жирлек территориясендә гомуми үз-үзеңне тоту кагыйдәләрен билгеләү;
- 3) жирлек бюджетын раслау һәм аның үтәлеше түрүндагы хисапны раслау;

- 4) жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләү, үзгәрту һәм юкка чыгару, салымнар һәм жыемнар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә аларны түләү буенча ташламалар бирү;
  - 5) жирлекнең социаль-икътисади үсеш стратегиясен раслау;
- 5.1)Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасының Социаль-икътисадый үсеше приоритетлары һәм максатлары белән килешенгән муниципаль идарә итү һәм жирлекнең социаль-икътисадый үсешенең озак сроклы максатларын һәм бурычларын билгеләү;
- 5.2) жирле үзидарә органнары вәкаләтләренә кертелгән мәсьәләләр буенча стратегик планлаштыру документларын эшләү, карау, раслау (хуплау) ;
- 5.3) жирле үзидарә органнары тарафыннан расланган (хупланган) стратегик планлаштыру документларын тормышка ашыруны мониторинглау һәм контролъдә тоту;
- 5.4)федераль законнар һәм муниципаль норматив хокукый актлар белән билгеләнгән стратегик планлаштыру өлкәсендә башка вәкаләтләр;
- 6) жирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын һәм транспорт инфраструктурасын раслау;
  - 7) жирлекнең чикләрен үзгәрту турында инициативаны тәкъдим итү;
  - 8) жирлек Советына депутатлар сайлауларын билгеләү һәм жирлек Советына депутатлар сайлау буенча сайлау округлары схемасын раслау;
  - 9) жирле референдум билгеләү;
  - 10) жирлек башлыгын сайлау;
  - 11) жирлек башлыгы урынбасарын сайлау;
  - 12) жирлек Советы депутатлары арасыннан муниципаль район Советына вәкил сайлау;
  - 13) жирлек башкарма комитеты структурасын раслау, аның хезмәткәрләренең чик санын билгеләү;
  - 14) жирлек сайлау комиссиясе әгъзаларын билгеләү;
  - 15) жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү мәсьәләләре буенча тавыш бируге билгеләү;
  - 16) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында Закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;
  - 17) жирлекнең муниципаль милкендә булган мәлкәт белән идарә итү һәм эш итү тәртибен, шул исәптән аны федераль законнар нигезендә хосусыйлаштыру тәртибен һәм шартларын билгеләү; жирлек Советы тарафыннан килештереп яки расланганнан соң кире кайтару гамәлгә ашырыла торган муниципаль мәлкәт тәрләре исемлеген билгеләү;
  - 18) муниципаль предприятиеләрне төзү, үзгәртеп кору һәм бетерү турында каарлар кабул итү тәртибен, шулай ук федераль законнарда каралган

очраклардан тыш, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә тарифларны билгеләү тәртибен билгеләү;

- 19) җирлекнең муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында катнашу тәртибен билгеләү;
- 20) җирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди-техник һәм оештыру яғыннан тәэммин итү тәртибен билгеләү;
- 21) җирлекнең Ревизия комиссиясе формалаштыру;
- 22) җирлек башлыкларын отставкага җибәрү турында Карап кабул итү;
- 23) җирле үзидарә органнары һәм җирлек җирле үзидарә вазыйфай затлары тарафыннан җирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен башкаруны контролъдә тоту;
- 24) җирлек территориясен төзекләндерү һәм карап totу кагыйдәләрен раслау;
- 25) җирлекнең территориаль планлаштыру документларын, җирлекнең шәһәр төзелешен проектлаштыру буенча җирле нормативларны, җирлек территориясендә җирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләрен, Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы нигезендә башка шәһәр төзелеше документларын раслау;
- 26) җирлек территориясендә урамнарга һәм башка торак пунктларга исем бирү һәм исемнәрен үзгәрту мәсьәләләрен хәл итү;
- 27) гадәттән тыш хәлләрне бетерү өчен җирле резервларны финанс һәм матди ресурслар булдыру һәм куллану тәртибен билгеләү;
- 28) муниципаль махсуслаштырылган торак фондының торак урыннарын бирү тәртибен билгеләү;
- 29) җирлек бюджетыннан территориаль ижтимагый үзидарә органнарына кирәклे акчалар бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;
- 30) җирлек бюджетыннан территориаль ижтимагый үзидарә органнарына кирәкле акчалар бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;
- 31) автоном коммерцияле булмаган оешмалар һәм фондлар рәвешендә коммерцияле булмаган оешмалар төзү турында каарлар кабул итү;
- 32) үз массакүләм мәгълүмат чараларын оештыру;
- 33) җирлек Уставына һәм җирлек Советы каарларына аңлатма бирү;
- 34) үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча җирлек Советы Регламентын һәм башка каарларны кабул итү;
- 35) җирлек Советы Аппараты турында нигезләмәне раслау;
- 36) хәрби идарә органнары белән үзара хезмәттәшлектә үз компетенциясе кысаларында авыл җирлеге территорииясендә оборона өлкәсендәге законнарның үтәлешен тәэммин итү;

37) эшчәнлекләре күрсәтелгән органнар эшчәнлеге белән бәйле яки аларны алып бару өлкәсендә булган Совет, Башкарма комитет һәм оешмаларның мобилизация әзерлеге һәм мобилизациясе белән тәэммин итү, тәэммин итү һәм житәкчелек итү;

38) җирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затлары, җирле үзидарәнең сайланулы органнары әгъзалары, җирлек Советы депутатлары, муниципаль хезмәткәрләр һәм муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләре һөнәри белем бирүне һәм ёстәмә һөнәри белем бирүне оештыру;

39) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән җирлекләрнең вәкиллекле органнары карамагына, шулай ук әлеге устав белән җирлек Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

2. Җирлек советы авыл җирлеге башлыгының аның эшчәнлеге, җирлек башкарма комитеты һәм җирлек башлыгы карамагындагы башка җирле үзидарә органнары эшчәнлеге нәтижәләре, шул исәптән җирлек Советы куйган мәсьәләләрне хәл итү турындагы еллык отчетларын тыңлый.

35 Статья. Җирлек советының эш тәртибе

1. Җирлек советының эш тәртибе әлеге Устав һәм җирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

2. Җирлек советы эшенең төп формасы булып аның утырышлары тора, аларда җирлек Советы компетенциясенә караган мәсьәләләр хәл ителә.

3. Сайланган депутатлар саныннан 50 проценттан да ким булмаган санда булса, җирлек Советы утырышлары дөрес санала.

4. Җирлек советының чираттагы утырышлары кирәк булганда, әмма өч айга кимендә бер тапкыр уздырыла. Чираттан тыш утырышлар җирлек башлыгы яисә депутатлар төркеме инициативасы буенча, җирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бере чакырыла.

5. Совет утырышлары җирлек башлыгы тарафыннан чакырыла. Авыл җирлеге Советы депутатлары һәм чакырылган затлар чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында биш көннән дә соңга калмычча хәбәр ителә, ә чираттан тыш утырыш - аны үткәргө кадәр бер көннән дә соңга калмычча.

6. Җирлек Советы утырышлары ачыктан-ачык һәм ачык үткәрелә. Советның ачык утырышларында җирлекнең теләсә кайсы кешесе катнашырга хокуклы.

Регламентта каралган очракларда җирлек Советы бары тик җирлек Советына чакырылган затлар, шулай ук утырышта закон нигезендә катнашырга хокуклы затлар гына катнаша ала торган ябык утырыш үткәрү туринда Карап кабул итәргә хокуклы.

7. Җирлек Советының һәр утырышында утырыш беркетмәсе алып барыла. Утырыш беркетмәсенә утырышны үткәрү датасы, урыны һәм вакыты туринда мәгълүматлар кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр күчерелә һәм кабул ителгән барлык каарлар да тавыш бирү нәтижәләрен күрсәтеп теркәлә. Җирлек советы утырышы беркетмәсенә кул куйганнын соң, җирлек башлыгы аның белән җирлекнең һәр кешесе таныша ала.

8. Жирлек Советы утырышларында һәр депутат бер тавышка ия. Жирлек Советы депутаты тавыш бирү хокукуын шәхсән гамәлгә ашыра. Жирлек Советы утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән эзләнүчән) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бируңең һәр төрен куллану очраклары әлеге Устав, жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

36 Статья. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру

1. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыруны жирлек башлыгы башкара.

2. Жирлек Советы Регламенты нигезендә, жирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләрне алдан карау һәм әзерләү өчен депутатлар арасыннан, авыл жирлеге башлыгының тыш, дайми яки вакытлы комиссияләр (яисә) барлыкка килергә мөмкин, әлеге мәсьәләләрне әзерләү өчен җаваплы депутатлар жирлек советы эшчәнлегенең төп юнәлешләре буенча билгеләнә ала. Депутат ике дайми комиссиядә дә эшләргә хокуклы.

3. Аны хәл итү буенча жирлек Советы каршында депутатлар, жирлек башкарма комитеты, ижтимагый берләшмәләр, оешма һәм предприятие вәкилләре, белгечләр, экспертилар һәм жирлек халкы составындагы эшче, эксперт һәм башка кинәшмә төркемнәре төзелә ала.

37 Статья. Жирлек Советы тарафыннан контроль функцияләрен тормышка ашыру

1. Жирлек советы жирлек территориясендә әлеге Уставның, жирлек Советы тарафыннан кабул ителә торган норматив хокукий актларның, жирлек бюджетының үтәлешен, бюджеттан тыш фондлардан файдалануны, жирлекнең үсеш программаларын куллануны, жирлекнең башкарма комитеты эшчәнлеген контролльдә тота.

2. Жирлек жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфаи затлары тарафыннан законнарны, әлеге Уставны һәм башка муниципаль норматив хокукий актларны бозу фактлары ачыкланган очракта, жирлек Советы каары белән, жирлек башлыгы депутатлар арасыннан әлеге фактларны тикшерү өчен вакытлыча контроль комиссияләр барлыкка килергә мөмкин.

3. Законнар нигезендә жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы белән жирлек бюджеты акчаларын максатчан файдалану, муниципаль милекне куллану нәтижәлелеге буенча тикшерүләр (ревизияләр) үткәрелә ала. Күрсәтелгән контроль һәм экспертиза-аналитика чараларын үткәру тәртибе жирлекнең ревизия комиссиясе турындагы Нигезләмә белән билгеләнә.

4. Авыл жирлеге башкарма комитеты, предприятие, учреждениеләр, оешмалар, вазыйфаи затлар, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, әгәр законда башкача билгеләнмәгән булса, жирлек Советы мәрәжәгате, аның контроль комиссияләре, жирлек Советы депутаты тарафыннан соратып алына торган мәгълүматны жирлек Советы карамагына караган мәсьәләләр буенча бирергә, ә законнарны, муниципаль норматив хокукий актларны бозган очракта, закон бозуларны бетерү һәм гаепле затларны җаваплылыкка тарту өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш.

5. Жирлек советы авыл жирлеге башлыгының аның эшчәнлеге, жирлек башкарма комитеты һәм башка ведомство карамагындағы жирле үзидарә органнары эшчәнлеге нәтижәләре, шул исәптән жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләрне хәл итү турындағы еллық отчетларын тыңлый.

6. Контроль функцияләрен тормышка ашырып, жирлек советы авыл жирлеге Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкару-боеру эшчәнлегенә тыкшынырга хокуклы түгел.

38 Статья. Муниципаль район Советына авыл жирлеге вәкилен сайлау

1. Авыл жирлеге вәкиле Спас муниципаль района Советына депутатлар арасыннан яшерен тавыш бириү юлы белән сайланана.

2. Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгы тавыш биргән кандидат сайланган дип санала.

39 Статья. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Советының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылырга мөмкин:

1) жирлек Советы тарафыннан үз-үзен таркату турында Карап кабул итү;

2) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 73 статьясында каралган тәртиптә һәм нигезләр буенча жирлек Советының «роспускассы»;

3) әлеге составның жирлек Советы депутатларының, шул исәптән депутатлар үз вәкаләтләрен туктатуга бәйле рәвештә, хокуксыз булуы турында Татарстан Республикасы Югары суды каары үз көченә керү хакында;

4) жирлекне законнар нигезендә, шулай ук жирлек бетерелгәндә үзгәртеп корулар;

5) жирлек чикләрен үзгәрту нәтижәсендә килеп чыккан 25 проценттан артык сайлаучылар санын арттыру.

6) гражданнарның турыйдан-турды белдерүләре юлы белән кабул ителгән каарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны бастырып чыгару вакытын бозу.

7) шәһәр округы белән берләшүгә бәйле рәвештә жирлек статусын югалткан очракта;

2. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату аның депутатлары вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга китерә.

3. Жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, вакытыннан алда сайлаулар федераль законда билгеләнгән срокларда үткәрелә.

40 Статья. Жирлек советының үз-үзен таркату турында Карап кабул итү тәртибе

1. Жирлек советының үз-үзен таркату турынdagы карап жирлек башлыгы яки жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә яртысы күләмендә депутатлар төркеме инициативасы белән кабул итегергә мөмкин.
  2. Самороспуск турында Карап кабул итү инициативасы күрсәтелергә мөмкин түгел:
    - 1) жирлек Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;
    - 2) жирлек бюджетын кабул итү һәм аның үтәлеше турынdagы хисапны раслау чорында;
    - 3) жирлек башлыгын чакыртып алу яки аның вәкаләtlәре вакытыннан алда туктатылган очракта.
  3. Жирлек советының үз-үзен таркату турынdagы язма тәкъдим үз-үзен таркату мотивларын үз эченә алырга тиеш, шулай ук ача үз-үзен таркату сәбәпләрен нигезли торган башка материаллар теркәлә ала.
  4. Депутатлардан үз-үзен таркату турынdagы мәсьәләне алдан карау өчен жирлек Советы карапы белән комиссия төзелә. Жирлек советы яки авыл жирлеге башлыгы карапы буенча жирлек советының үз-үзен таркату турынdagы мәсьәлә гавами тыңлауларга чыгарылырга мөмкин.
  5. Авыл жирлеге Советының үз-үзен таркату турынdagы мәсьәләне карап тикшерүнен дәвамлылыгы жирлек Советы депутатлары һәм жирлек халкы тарафыннан үз-үзен таркату инициативасының барлык шартлары һәм нигезләүләре турында һәръяклап һәм объектив фикер алышу мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Самороспуск турында карап үз-үзен таркату турында инициатива тәкъдим ителгән көннән соң ике ай узгач кабул итегергә мөмкин.
  6. Жирлек советының үз-үзен таркату турынdagы карап яшерен тавыш бирү юлы белән жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән икесе тавышы белән кабул ителә.
  7. Үз-үзен таркату турында кабат инициатива жирлек Советы тарафыннан кире кагылган очракта үз-үзен таркату турында мәсьәлә буенча тавыш биргән көннән бер елдан да иртәрәк күрсәтелергә мөмкин.
- 41 Статья. Жирлек Советы депутаты вәкаләtlәрен вакытыннан алда туктату**
1. Жирлек Советы депутаты вәкаләtlәре вакытыннан алда туктатыла очракта:
    - 1) үлем;
    - 2) үз теләге белән отставкага китүләр;
    - 3) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтsez яисә чикләнгән эшкә сәләтsez дип тану;
    - 4) суд тарафыннан вафат булган дип танылу яисә белдерүнен билгесез;
    - 5) суд гаепләү карапының законлы көченә керүе;
    - 6) дайми яшәү урынына Россия Федерациясеннән читкә чыгу;

7) Россия Федерациисе гражданлыгы тұктату, чит ил дәүләте гражданлыгы тұктату
- Россия Федерациисе халықара шартнамәсендә катнашучы, аның нигезендә чит
ил гражданы җирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил дәүләт гражданын
сатып алырга яисә аларга яшәү төрөн яисә Россия Федерациисөнө халықара
кілешүе катнашучысы булмаган чит ил дәүләте территориясендә дайими яшәү
хокуқын раслаучы башка документ алырга хокуклы, аның нигезендә чит ил
гражданы, чит ил дәүләте гражданлыгы булған Россия Федерациисе гражданы,
җирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы;

8) сайлаучылар тарафыннан бәяләмә;

9) жирлек Советы вәкаләтлөрен вакытыннан алда тұктату;

10) хәрби хезмәткә яисә аны альтернатив граждан хезмәтенә алмаштыручи
юнәлешләргө чакыру;

11) федераль законнарда билгеләнгән башка очрактарда.

2. Үз вәкаләтлөрен дайими нигездә гамәлгә ашыручи депутаттың вәкаләтләре
«Россия Федерациисендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары
турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән
билгеләнгән чикләүләрне үтәмәгендә вакытыннан алда тұктатыла.

3. Әлеге статьяның 1 өлешендей 1-8, 10 һәм 12 пунктларында күрсәтелгән
очрактарда жирлек Советы депутаты вәкаләтлөрен тұктату турындагы карап,
вәкаләтлөрне вакытыннан алда тұктату өчен нигез барлықка килгән көннән 30
көннән дә соңға калмыйча, ә әгәр бу нигез жирлек Советы утырышлары арасында
барлықка килгән очракта – мондый нигез барлықка килгән көннән өч айдан да
соңға калмыйча жирлек Советы тарафыннан кабул ителә.

4 әлеге статьяның 1 өлешендей 9 пунктында каралған очракта жирлек Советы
депутаты вәкаләтләре жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда тұктатылған
көннән тұктатыла.

5. Жирлек Советы депутаты вәкаләтлөре вакытыннан алда тұктатылған очракта,
депутаттың өстәмә сайлаулары федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау
кодексы нигезендә билгеләнә.

IV бүлек. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫ

42 Статья. Жирлек башлығы-жирлекнөң югары вазыйфаи заты

1. Жирлек башлығы жирлекнөң иң югары вазыйфаи заты булып тора.

2. Жирлек башлығы жирлек Советы тарафыннан сайланған һәм аның рәисе булып тора.

3. Татарстан Республикасы Спас муниципаль районы Чәчәклө авыл жирлеге
башлығы вазыйфасының рәсми исеме.

4. Жирлек башлығы вазыйфасы буенча Спас муниципаль районы Чәчәклө авыл
жирлеге Советы депутаты булып тора.

5. Авыл жирлеге башлығы бер үк вакытта жирлек советын һәм жирлекнөң
башкарма комитетын житәкли.

43 Статья. Жирлек башлыгын сайлау тәртибе

1. Авыл жирлеге башлыгы яңа сайланган Советның беренче утырышында жирлек Советы депутатлары арасыннан яшерен тавыш бириү юлы белән сайланы.

Авыл жирлеге башлыгын сайлау жирлек Советы депутатлары тәкъдим иткән кандидатлар арасыннан, шул исәптән жирлек халкы, жәмәгать берләшмәләре тәкъдимнәре нигезендә башкарыла.

2. Жирлек Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыграгы тавыш бирсә, сайланган жирлек башлыгы булып санала.

44 Статья. Жирлек Башлыгы Статусы

1. Жирлек башлыгы дайми нигездә эшли.

2. Спас муниципаль район Советында дайми рәвештә алыштырыла торган жирлек башлыгы вазыйфасына сайланган очракта, ул жирлек башлыгы вәкаләтләрен азат ителмәгән нигездә башкара.

3. Жирлек башлыгы үз эшчәнлекләрендә жирлек халкына һәм жирлек советына федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә контрольгә алынды һәм хисап тottы.

4. Жирлек башлыгы жирлек халкы һәм жирлек Советы алдында үзләренең әш нәтижәләре, шул исәптән жирлек Советы күйган мәсьәләләрне хәл иту турында елга бер тапкыр хисап tota.

5. Жирлек башлыгы «коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнары аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында» 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «аерым категорияләрдәге затларның счетларын (кертемнәр) ачуны һәм ия булуны тыю турында» 2013 елның 7 маенданы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, чит ил банкларында акча һәм кыйммәтле әйберләр сакларга, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан, чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яки) алардан файдалану».

45 Статья. Жирлек Башлыгы Вәкаләтләре

1. Жирлек Башлыгы:

1) жирлек исеменнән башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимиите органнары, гражданнар һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә катнаша, ышанычсыз жирлек исеменнән әш итә;

2) жирлек Советы эшен оештыра, Жирлек советы утырышларын чакыра һәм аларга рәислек итә;

3) әлеге устав белән билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы кабул иткән хокукий актларга имза сала һәм халыкка житкөрә;

4) жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча үз вәкаләтләре чикләрендә хокукий актлар чыгара;

- 5) жирлек Советы эшендә хәбәрдәрләкны тәэмүн итү һәм жәмәгатьчелек фикерен исәпкә алу буенча чаралар күрә;
  - 6) гражданнары кабул итүне, аларның мөрәжәгатьләрен, гаризаларын һәм шикаятыләрен карауны оештыра;
  - 7) жирлек Советы сессияләре беркетмәләрен имзалый;
  - 8) жирлек Советы аппараты эше белән житәкчелек итә;
  - 9) жирлек Советының контролъ вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны координацияли;
- 10) үз вәкаләтләре чикләрендә расланган бюджет нигезендә жирлек чаралары белән эш итә; Жирлек советы эшчәнлеген тәэмүн итү һәм карап тоту очен жирлек бюджетында каралган чыгымнар буенча акча бүлүче булып тора;
- 11) гражданнарының турыдан-туры ихтыяр белдерүләре юлы белән кабул ителгән каарны тормышка ашыру буенча жирлек советының хокукий акты кабул итүне законнар һәм әлеге Устав нигезендә оештыра;
- 12) жирлек жирле үзидарә органнарының федераль башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, жирлек территориясендә эшләүче башка федераль органнар белән кирәклө хезмәттәшлекен тәэмүн итә;
- 13) жирлек исеменнән икътисадый һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек турында дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары белән килешүләр һәм килешүләр тәзи, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлек итү һәм эшчәнлекне координацияләү турында килешүләр тәзи;
- 14) жирле үзидарә органнары тарафыннан жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәэмүн итә;
- 15) жирлек Башкарма комитетының шәхси идарә итү принципларында эшчәнлекне белән житәкчелек итә һәм үз компетенциясенә кергән жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан үз вәкаләтләрен үтәү очен шәхси жаваплылык тота;
- 16) жирлекнең башкарма комитетын жирлек Советы, жирлекнең башка жирле үзидарә органнары һәм башка муниципаль берәмлекләрнең, дәүләт хакимияте органнары, гражданнар һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә тәкъдим итә;
- 17) жирлек Советы каравына жирлек бюджеты проектларын һәм аның үтәлеше турындагы хисапларны тәкъдим итә;
- 18) жирлек Советы каравына жирлекнең социаль-икътисадый үсеше планнары һәм стратегиясе проектларын һәм аларның үтәлеше турында хисапларны тәкъдим итә;
- 19) жирлек Советына раслауга Башкарма комитет структурасы проектын кертә, жирлек Башкарма комитетының хезмәткәрләр саны һәм хезмәткә түләү фонды тарафыннан билгеләнгән структурага туры китереп штат расписаниесен раслый;

- 20) жирлек Башкарма комитетының муниципаль хезмәткәрләрен һәм башка хезмәткәрләрен вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итә, аларның эшчәнлеген контролльдә тота, аларга кызыксындыру һәм дисциплинар җаваплылык чаралары куллана;
- 21) жирлек башкарма комитеты тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәэммин итә, аларны үтәү өчен шәхси җавап тота; тиешле законнар нигезендә һәм үтәү йөзеннән тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара;
- 22) жирлек башкарма комитеты компетенциясенә кертелгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча хокукый актлар, шулай ук жирлек Башкарма комитетының эшен оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар бастырып чыгара;
- 23) жирлек Советына үзенең эшчәнлеге һәм эшчәнлеге турында отчет тәкъдим итә;
- 24) халыкка дайими рәвештә жирлек башкарма комитеты эшчәнлеге турында хәбәр итә, гражданнарны кабул итүне оештыра, айга бер тапкырдан да ким булмаган гражданнарны кабул итә, гражданнарың тәкъдимнәрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карый, алар буенча каарлар кабул итә;
- 25) жирлекнең дәүләт һәм башка органнарында мәнфәгатьләрен тәэммин иту һәм яклау буенча чаралар күрә, жирлек башкарма комитеты исеменнән судка гариза бирә, ышанычнамә бирә;
- 26) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлек башлыклары карамагына кертелгән башка вәкаләтләрне, шулай ук әлеге Устав, жирлек Советы каарлары белән жирлек башлыгы компетенциясенә караган башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

Мәкалә 46. Жирлек башлыгы урынбасары

1. Авыл жирлеге башлыгы тәкъдиме белән депутатлар арасыннан жирлек башлыгы урынбасары сайланы.
2. Авыл жирлеге башлыгы урынбасары, әгәр жирлек Советы тавыш бирүнен башка тәртибен билгеләмәсә, яшерен тавыш бирү юлы белән сайланы.
3. Жирлек Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыграгы тавыш бирсә, жирлек башлыгының сайланган урынбасары булып санала.
4. Жирлек башлыгы урынбасары вазыйфаларны жирлек Советы Регламентында билгеләнгән бурыйчларны бүлүгә туры китереп башкара, жирлек башлыгы йөкләмәсен үти, ә вакытлыча булмаган очракта (авыру яисә отпуск белән бәйле рәвештә), яисә үз бурыйчларын үтәү яисә үз вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылмаса, жирлек башлыгы вазыйфаларын башкара.
5. Жирлек башлыгы урынбасары әлеге Уставның 43 статьясындагы 2 пунктында күрсәтелгән очрактан тыш, азат ителмәгән нигездә үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

6. Жирлек башлыгы урынбасарының вәкаләтләре әлеге Уставның 39 статьясында каралган нигезләр буенча вакытыннан алда туктатыла.

7. Авыл жирлеге башлыгы урынбасары теләсә кайсы вакытта жирлек башлыгы инициативасы буенча кабул ителгән яки жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бер өлеше күләмндә депутатлар төркеме таләбе буенча жирлек Советы карары буенча да вазифадан чакырылырга мөмкин. Жирлек башлыгы урынбасарын чакыртып алу турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

47 Статья. Жирлек башлыгы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла очракта:

- 1) үлем;
- 2) үз теләге белән отставкага китүләр;
- 3) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74.1 статьясы нигезендә отставкага җибәрү»;
- 4) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә чикләнгән эшкә сәләтсез дип тану;
- 5) суд тарафыннан вафат булган дип танылу яисә белдерүнен билгесез дип танылу;
- 6) аның законлы көченә керүе суд гаепләү карары;
- 7) дайми яшәү урынына Россия Федерациясеннән читкә чыгу;
- 8) Россия Федерациисе гражданлыгы туктатылу, чит ил дәүләте гражданлыгы туктатылу – Россия Федерациисе халықара шартнамәсендә катнашучы, аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил дәүләт гражданын сатып алырга яисә аларга яшәү төрен яисә Россия Федерациясенең халықара килешүе катнашучысы булмаган чит ил дәүләте территориясендә дайми яшәү хокуқын раслаучы башка документ алырга хокуклы, аның нигезендә чит ил гражданы, чит ил дәүләте гражданлыгы булган Россия Федерациисе гражданы, жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы;
- 9) сайлаучылар тарафыннан бәяләмә;
- 10) сәламәтлеге торышы буенча суд тәртибендә билгеләнгән чыдамлык жирлек башлыгы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра алмаулары;
- 11) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә, шулай ук жирлек бетерелгәндә авыл жирлеген үзгәртеп кору;
- 12) шәһәр округы белән берләшүгә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалткан;
- 13) жирлек чикләрен үзгәрту яки муниципаль берәмлек белән жирлек берләшүе нәтижәсендә барлыкка килгән сайлаучыларның санын 25 проценттан артыгракка арттыру;

- 14) гражданнарың тұрыдан - туры белдерүләре юлы белән кабул ителгән карарны ғамәлгә ашыру өчен таләп итеп торған муниципаль хокукий актны бастырып чыгару вакытын бозу;
- 15) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары тұрында» 2003 елның 6 октябрендеге 131-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләрне үтәми.
- 16) жирлек башлыгының вәкаләтләре, шулай ук, Россия Федерациисе Президентының ышанычын югалтуға бәйле рәвештә, вакытыннан алда тұктатыла:
  - 1) жирлек башлыгы, аның ире һәм балигъ булмаган балалар тарафыннан "аерым категория затларның счетларын (көртемнәр) ачуны һәм булдыруны тыю тұрында" Федераль закон белән билгеләнгән тыюны үтәмиләр, Россия Федерациисе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында кулдагы акчалар һәм кыйммәтле әйберләр сакларга, чит ил финанс инструментларыннан файдаланырга һәм (яки) файдаланырга";
  - 2) муниципаль сайлауларда сайланған жирлек башлыгына карата Россия Федерациисе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (көртемнәр) ачу яки аларның булу, чит ил финанс инструментларын куллану һәм куллану фактларын билгеләү, курсәтелгән затлар муниципаль район башлыгын, шәһәр округы башлыгын сайлауда кандидатлар сыйфатында теркәлгән чорда
2. Авыл жирлекеге башлыгының әлеге статьяның 1-11, 15 һәм 16 часть пунктларында курсәтелгән нигезләр буенча вәкаләтләре вакытыннан алда тұктатылған очракта, жирлекнәң яңа башлыгын сайлау жирлек Советының яқындағы утырышында ғамәлгә ашырыла.
3. Әгәр жирлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда алты айдан да ким булмаган вакыт әчендә тұктатылса, жирлек Советы карары буенча яңа башлық сайлау үткәрелергә мөмкин.

V. Жирлекнен башкарма комитеты

48 Статья. Авыл жирлекеге башкарма комитеты-жирле үзидарә башкарма-боеру органы

1. Авыл жирлекеге башкарма комитеты жирлекнәң башкарма-боеру органы булып тора.
2. Авыл жирлекеге башкарма комитетының рәсми исеме - Татарстан Республикасы Спас муниципаль районы Чәчәкле авыл жирлекеге башкарма комитеты.
3. Авыл жирлекеге башкарма комитеты жирлек Советына хисап тottы һәм контрольдә тottы.

4. Авыл жирлеге башкарма комитеты мөһере, исеме язылган бланклары, шулай ук гражданлық хәле актларын дәүләт төркөвендә алу вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен Россия Федерациясе гербы сурәтләнгән түгәрәк мөһере бар.

5. Жирлек башкарма комитеты эшчәнлеген тәэмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

49 Статья. Жирлек башкарма комитеты структурасы

1. Жирлек башкарма комитетының структурасы жирлек башлыгы тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан раслана.

2. Авыл жирлеге башкарма комитеты структурасына Башкарма комитет житәкчесе - Жирлек башлыгы, авыл жирлеге башкарма комитеты Секретаре, жирлек башкарма комитетының башка вазыйфаи затлары керә.

50 Статья. Жирлек башкарма комитеты вәкаләтләре

. Авыл жирлеге башкарма комитеты:

1) планлаштыру, бюджет, финанслар һәм исәпкә алу өлкәсендә:

- жирлек бюджеты проектын төзи, жирлекнең социаль-икътисади үсеш планнарын һәм стратегиясен раслый;

- жирлек бюджетының үтәлешен тәэмин итә, жирлекнең социаль-икътисади үсеш стратегиясен тормышка ашыруны оештыра;

- жирлек бюджетының үтәлеше, жирлекнең социаль-икътисади үсеш стратегиясен тормышка ашыру турында отчет әзерли;

- жирлекнең икътисад һәм социаль өлкә торышын характерлаучы статистик курсәткечләр жыюны һәм курсәтелгән мәғълүматларны Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә дәүләт хакимияте органнарына бируне оештыра;

2) муниципаль милек белән идарә итү өлкәсендә, жирлек территориясенде предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мәнәсәбәтләр:

- жирлекнең муниципаль милкендә булган милек белән идарә итә, муниципаль милек объектларын булдыру, сатып алу, файдалану, эш белән тәэмин итү һәм арендалау буенча мәсьәләләрне хәл итә;

- жирлек Советы каары белән билгеләнгән очракларда, жирлек Советының килештерүенә (раславына) муниципаль милекне тартып алу, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турында тәкъдимнәр әзерли һәм кертә;

- муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, оешмалар белән жирлекнең икътисадый һәм социаль үсешендә хезмәттәшлек турында килешүләр төзи;

жирлек территориясендә халыкка хезмәт күрсәту өлкәсендә төрле милек формасындағы предприятиеләр төзүгә ярдәм итә;

- жирлек советы билгеләгән тәртип нигезендә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр булдыра, аларның эшчәнлек шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, муниципаль казна учреждениеләрен финанслауны тәэммин итә, муниципаль учреждениеләрне һәм Предприятиеләрне үзгәртеп кору һәм бетеру мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм аларның житәкчеләрен эштән азат итә;

- муниципаль заказ формалаштыра һәм урнаштыра; бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан муниципаль йәкләмә үтәлешен финанс белән тәэммин итә; жирлекне төзекләндерү, халыкка коммуналь хезмәт күрсәту, социаль инфраструктура объектларын төзу һәм ремонтау, продукция житештерү, халыкның көнкүреш һәм социаль – мәдәни ихтыяжларын канәтгатьләндерү өчен кирәkle хезмәtlәр күрсәту буенча заказчы булып тора, моның өчен жирлекнең матди һәм финанс чараларын кулланып башка эшләр башкаруга заказчы булып тора;

- кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерү өчен шартлар тудыра;

3) территориаль планлаштыру, жирдән һәм башка табигый ресурслардан файдалану, әйләнә-тирәлекне саклау өлкәсендә:

- халыкка экологик хәл турында хәбәр итә, тиешле органнарга табигатьтән файдалану турындағы законнарны бозучы предприятие, учреждение, оешмаларның әйләнә-тирәлеккә куркыныч тудыручы гамәлләре турында хәбәр итә;

4) Төзелеш, транспорт һәм әлемтә өлкәсендә:

- социаль наем шартнамәләре буенча бирелә торган торак урыннарына мохтажлар буларак гражданнарны билгеләнгән тәртиптә исәпкә алыш бара;

- билгеләнгән тәртиптә торак биналарны торак булмаган биналарга һәм торак булмаган биналарга күчерү турында каарлар кабул итә, торак биналарны үзгәртеп кору һәм үзгәртеп планлаштыруны килештерә, билгеләнгән тәртиптә муниципаль торак фондының торак урыннарын яшәү өчен яраксыз дип таный;

- жирлектә яшәүче һәм торак шартларын яхшыртуга мохтаж аз керемле гражданнарны торак законнары нигезендә торак урыннары белән тәэмmin итә;

- муниципаль торак фондын төзүне һәм тотуны, торак төзелеше өчен шартлар булдыруны оештыра;

- муниципаль торак фондыннан файдалануны һәм сакланышын, әлеге фондының торак урыннарының санитар һәм техник кагыйдәләр һәм нормаларга, законнарның башка таләпләренә туры килүен муниципаль контролъдә tota;

- халыкны әлемтә хезмәте белән тәэмmin итү өчен шартлар булдыруны тәэмmin итә;

5) авыл хужалыгын һәм эшкуарлыкны үстерү өлкәсендә:

- авыл хужалығы жітештеруен үстеру һәм авыл хужалығы продукциясе, чимал һәм азық-төлек базарын киңәйтү, кече һәм урта эшмәкәрлекне үстеру өчен шартлар тудыру өчен шартлар тудыра;

6) халықка торак-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм башка хезмәт күрсәту өлкәсендә:

- халықны жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәту хезмәтләре белән тәэммин итү өчен шартлар тудыра; базар һәм ярминкәләр оештыра;

- җирлек халкы күпләп ял итә алсын өчен шартлар тудыра һәм халықның массакүләм ял итү урыннарын төзекләндерүне оештыру, шул исәптән гражданнарның су гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр буе полосаларына ирекле үтеп керүен тәэммин итүне дә кертеп;

– җирлек территориясендә физик культура, мәктәп спорты һәм массакүләм спорт үсеше өчен шартлар тәэммин итә, җирлекнең рәсми физкультура-сәламәтләндерү һәм спорт чарапарын үткәрүне оештыра;

- җирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү буенча чарапар оештыра һәм тормышка ашыра;

- ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм күмү урыннарын карап тотуны тәэммин итә;

- транспорт инфраструктурасын комплекслы үстеру программаларын һәм җирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстеру программаларын эшли һәм тормышка ашыра;

- энергияне саклау һәм энергетика нәтижәлелеген арттыру өлкәсендәге муниципаль программаларны гамәлгә ашыра, муниципаль берәмлек чикләрендә муниципаль торак фонды булган күпфатирлы йортларны энергетик тикшерүне оештыра һәм энергияне саклау һәм энергетика нәтижәлелеген арттыру турындагы законнарда караган башка чарапарны оештыра һәм үткәрә;

- «жылышлық белән тәэммин итү турында» Федәраль законда караган жылышлық белән тәэммин итүне оештыру вәкаләтләрен гамәлгә ашыра»;

- су белән тәэммин итү һәм ташландык супарны ағызу өлкәсендә «су белән тәэммин итү һәм ташландык супарны ағызу турында» Федәраль законда караган вәкаләтләрне гамәлгә ашыра»;

- коммуналь инфраструктура системасына totashтыру тарифлары, коммуналь комплекс оешмаларының коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмәтләренә totashтыру, тарифлары, кулланучылар өчен бәяләргә (тарифларга) ёстәмә түләүләр жайга сала.

- җирлек чикләрендә халықны су белән тәэммин итү, су бүлү, халықны Россия Федәрациясе законнары белән билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә ягулық белән тәэммин итү;

7) төзекләндерү өлкәсендә:

- коммуналь калдықларны жыю (шул исәптән аерым жыю) һәм транспортлау буенча эшчәнлекне оештыруда катнаша;
  - жирлек территориясен төзекләндерүне (урамнары яктырту, территорияне яшелләндерү, урам исемнәре һәм йортлар номерлары белән күрсәткечләр кую, кече архитектура формаларын урнаштыру һәм карап тотуны да кертеп) оештыра;
  - адресация объектларына адреслар бирә, адресларны үзгәртә, юкка чыгара, урам-юл чөлтәре элементларына (федераль әһәмияткә ия автомобиль юлларына, региональ яки муниципальара әһәмияткә ия автомобиль юлларына, муниципаль районның жирле әһәмияткә ия булган автомобиль юлларына тыш), жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исем кушу исемен бирә, мондый атамаларны үзгәртә, юкка чыгара, мәгълүматны Дәүләт адрес реестрында урнаштыра.
- 8) гражданнарның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәэмин итү, Халыкны һәм территорияне гадәттән тыш хәлләрдән саклау өлкәсендә
- жирлек территориясендә законнарның, дәүләт хакимияте һәм жирле үзидарә органнарының актларының үтәлешен, гражданнарның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәэмин итә;
  - билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яки арбитраж судта, жирле үзидарә хокукларын бозучы дәүләт хакимияте органнары һәм дәүләт вазыйфаи затлары, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар актларына шикаять бирә;
  - жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнарга һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтү, халык дружиналары эшчәнлеге өчен шартлар тудыру;
  - жирлек торак пунктлары чикләрендә беренчел янғын куркынычсызлығы чарапарын үткәрүне тәэмин итә;
- 9) мәдәният, спорт һәм балалар һәм яшьләр белән эшләү өлкәсендә:
- жирлек милкендә булган мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне) саклауны, куллануны һәм популярлаштыруны, жирлек территориясендә урнашкан жирле (муниципаль) әһәмияттәге мәдәни халык объектларын (тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне) саклауны тәэмин итә;
  - жирле традицион халык сәнгатен үстерү, жирлектә халык сәнгатен саклап калу, торғызу һәм үстерү өчен шартлар тудыра;
  - жирлек территориясендә урнашкан муниципаль музейларның әчтәлеген тәэмин итә;
  - балалар һәм яшьләр белән эшләү буенча чарапар оештыра һәм тормышка ашыра;
  - инвалидлар, сәламәтлекләре чикләнгән затлар, адаптив физик культура һәм адаптив спорт үсешенә булышлык күрсәтә.
- 10) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен үтәү өлкәсендә;

- федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жирлек җирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;
- дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен бирелгән матди һәм финанс چараларының исәбен алып бара һәм тиешле куллануны тәэммин итә;
- федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру турында хисап тапшыра;
- жирлек Советы каарлары нигезендә үзләренә тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен жирлек җирле үзидарә органнары карамагында булган матди ресурслардан һәм финанс چараларыннан өстәмә файдалануны тәэммин итә.

11) башка вәкаләтләр:

- жирлек ихтыяжлары өчен ясалма җир кишәрлекләре булдыру өчен кирәклे эшләрнең үтәлешен тәэммин итә, федераль закон нигезендә ясалма җир кишәрлеге төзү турында килешү төзү хокукуна ачык аукцион үткәрә;
- жирлек башлыгы эшчәнлеген оештыру, хокукий, мәгълүмати, матди - техник һәм башка яктан тәэммин итә;
- жирлекнең архив фондларын формалаштыруны тәэммин итә;
- гражданнарны жирлек өчен социаль әһәмияткә ия булган эшләрне (шул исәптән дежур торуларны) ирекле рәвештә башкаруга жәлеп итү турында Карап кабул итә һәм аларны үткәрүне оештыра.
- законнарда, әлеге Устав, жирлек Советы каарлары белән жирлек советы яки жирлекнең башка жирле үзидарә органнары вәкаләтләреннән тыш, жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре буенча башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

2. Башкарма комитет жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итү буенча түбәндәгә вәкаләтләрне гамәлгә ашыра:

- жирлек музейларын булдыра;
- жирлектә нотариус булмаган очракта законнарда каралган нотариаль гамәлләр қыла;
- опека һәм попечительлек буенча эшчәнлекне тормышка ашыруда катнаша;
- жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләр хокукларын гамәлгә ашыру белән бәйле эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;
- Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә милләтара мәнәсәбәтләр өлкәсендә چараларны тормышка ашыруга булышлык күрсәтә;
- жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләрне мобилизацион әзерләү буенча چараларны оештыруда һәм тормышка ашыруда катнаша;

- муниципаль Янгын сагы булдыра;
  - туризмны үстерү өчен шартлар тудыра;
  - кеше хокукларын тәэмин итүгө жәмәгать контролен гамәлгә ашыручи ижтимагый күзәтү комиссияләренә һәм мәжбүри totу урыннарында булган затларга ярдәм күрсәтә.
  - инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук «Россия Федерациясенде инвалидларны социаль яклау турында » 1995 елның 24 ноябрендәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның бәтенроссия ижтимагый берләшмәләре оештырган оешмаларга ярдәм күрсәтә»;
    - сыйфатка бәйсез бәя бирүне оештыру өчен шартлар тудыра оешмалар тарафыннан хәzmәt күрсәту тәртибе һәм шартлары билгеләнгән федераль законнар белән;
    - торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарын найм килешүләре буенча гражданнарга муниципаль торак фондының торак урыннарын бирә.
    - «Россия Федерациясенде хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында » 2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ номерлы Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендәге чараларны гамәлгә ашыра»;
    - «кулланучылар хокукларын яклау турында » 1992 елның 7 февралендәге 2300-1 номерлы Россия Федерациясе Законында каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру.
3. Авыл жирлеге башкарма комитеты Муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга вәкаләтле орган булып тора.
- Жирлек Башкарма комитетының муниципаль контроль өлкәсендә вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:
- 1) Тиешле территориядә муниципаль контрольне оештыру һәм гамәлгә ашыру;
  - 2) жирле үзидарә органнарына бирелгән региональ дәүләт контролен (күзәтчелеген) оештыру һәм гамәлгә ашыру;
  - 3) эшчәnlекнен тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшләү. Күрсәтелгән административ регламентларны эшләү һәм кабул итү Татарстан Республикасы норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла;
  - 4) эшчәnlекнен тиешле өлкәләрендә муниципаль контроль нәтижәлелегенен мониторингын оештыру һәм үткәрү, аны уздыру курсәткечләре һәм методикасы Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан раслана;
  - 5) федераль законнарда, законнарда һәм Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актларында каралган башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру.

Муниципаль контрольне турыдан-туры гамәлгә ашыру буенча функцияләр, мондый органнарың статусын билгеләүче хокукый актлар нигезендә, жирлек башкарма комитеты органнарына йөклөнергә мөмкин.

Муниципаль контрольне гамәлгә ашыру, юридик затларны, шәхси эшмәкәрләрне тикшерүне оештыру һәм үткәрү белән бәйле мәнәсәбәтләргә карата "дәүләт контролен (күзәтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда юридик затларның һәм индивидуаль эшкуарларның хокукларын яклау турында" 2008 елның 26 декабрендәге 294-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре кулланыла.

VI. БАШКА ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҮЗАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕГЕ

Мәкалә 51. Жирлекнең ревизия комиссиясе

1. Жирлекнең ревизия комиссиясе жирле үзидарәнен дайми эшләүче, коллегиаль финанс контроле органы булып тора.
2. Жирлекнең ревизия комиссиясе рәисеннән һәм ике әгъзадан тора.

Жирлекнең оештыру һәм эшчәнлек тәртибе, Ревизия комиссиясе вәкаләтләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы, "Россия Федерациясе субъектларының һәм муниципаль берәмлекләрнең контроль-хисап органнарын оештыруның һәм аларның эшчәнлегенең гомуми принциплары турында «2011 елның 7 февралендәге 6-ФЗ номерлы федераль законнар», Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында «2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы федераль законнар һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актлары, жирлекнең Ревизия комиссиясе турындагы Нигезләмә белән билгеләнә. , башка муниципаль норматив хокукый актлар.

Федераль законнар белән билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә жирлекнең Ревизия комиссиясе эшчәнлеген хокукый жайга салу шулай ук Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

52 Статья. Жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты һәм башка жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеке нигезләре

1. Әлеге устав белән билгеләнгән вәкаләтләр бүленеше нигезендә жирлек Советы, жирлек башлыгы һәм жирлекнең башкарма комитеты үз вәкаләтләрен мөстәкыйль тормышка ашыра.
2. Жирлек советы һәм авыл жирлеке башкарма комитеты жирлекнең икътисадый һәм социаль үсеше процесслары белән нәтижәле идарә итү максатларында законнарда билгеләнгән, әлеге Устав формалары белән үзара хезмәттәшлек итәргә тиеш.
3. Жирлек советы һәм жирлек башкарма комитеты кабул ителгән норматив хокукый актларны кул куелган көннән алып жиде көн әчендә жибәрәләр.
4. Жирлек башкарма комитеты житәкчесе жирлек Советына жирлек Советының, жирлек башлыгының хокукый актларын кабул итү, юкка чыгару, үзгәртү турындагы тәкъдим белән мөрәҗәгать итәргә хокуклы, шулай ук аларга суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы.

5. Жирлекнең башка жирле үзидарә органнарының үзара эшчәнлеге тәртибе жирлек Советы тарафыннан билгеләнергә мөмкин.

55 Статья. Жирлек жирле үзидарә органнары арасында бәхәсләрне хәл итү

Жирлек жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрен гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килештерү процедураларын үткөрү юлы белән яки суд тәртибендә хәл ителә.

VII . САЙЛАУ КОМИССИЯСЕ

54 Статья. Жирлекнең сайлау комиссиясе

1. Жирлек сайлау комиссиясе муниципаль сайлаулар, жирле референдум, депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органды әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирүне әзерләүне һәм үткөрүне, муниципаль берәмлек чикләрен үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирүне, муниципаль берәмлекне үзгәртеп коруны оештыра.

2. Жирлекнең сайлау комиссиясе жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасына керми торган муниципаль орган булып тора.

3. Жирлекнең сайлау комиссиясе авыл жирлеге Советы тарафыннан федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау Кодексында билгеләнгән тәртиптә төзелә.

4. Жирлек сайлау комиссиясенең вәкаләтләре срокы биш ел тәшкил итә.

5. Жирлек сайлау комиссиясе хәлиткеч тавыш хокуку белән 6 әгъза қуләмендә формалаша.

6. Жирлек сайлау комиссиясе эшчәнлеген финанс белән тәэммин иту жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетлары чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

7. Жирлекнең сайлау комиссиясе вәкаләтләре, аның эшчәнлеге тәртибе һәм гарантияләре федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, жирлекнең сайлау комиссиясе турындагы Нигезләмә белән жайга салына. Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе каары нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе вәкаләтләре территориаль сайлау комиссиясенә йөкләнергә мөмкин.

VIII . ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАН-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

55 Статья., Юридик зат хокукларына ия булган жирлекнең жирле үзидарә органнары

1. Федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә юридик затның хокуклары белән жирлек советына һәм жирлек башкарма комитетына бирелә.

2. Жирлек башкарма комитеты структурасы нигезендә жирлек Советы каары нигезендә юридик затның хокуклары белән жирлек башкарма комитетының аерым органнарына бирелергә мөмкин.

56 Статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары юридик затлар буларак

1. Жирлек исеменнән милек һәм башка хокук һәм вазифаларны алырга һәм тормышка ашырырга, судта ышанычсыз чыгыш ясарга мөмкин жирлек башлыгы.
2. Юридик зат хокукларына ия жирле үзидарә органнары-идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен төзелә торган муниципаль казна учреждениеләре һәм федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә юридик затлар сыйфатында дәүләт теркәвенә альнырга тиеш.

57 Статья. Жирлек жирле үзидарә органнарын финанслау

Жирлек жирле үзидарә органнары эшчәнлеген финанслар белән тәэмин итү бары тик жирлек бюджетының үз керемнәре хисабына гына тормышка ашырыла.

IX. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘР

Статья 58. Жирлек башлыгына һәм жирлекнең башка вазыйфаи затларына бирелә торган социаль һәм башка гарантияләр

Жирлек башлыгы һәм жирлекнең башка вазыйфаи затлары эшчәнлегенең социаль һәм башка гарантияләре «Татарстан Республикасында муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы депутаты вәкаләтләрен, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 2009 елның 12 февралендәге 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм Чәчәкле авыл жирлеге Советы карарлары нигезендә билгеләнә.

59 Статья. Жирлек Советы депутаты, башка вазыйфаи затлар эшчәнлегенең социаль һәм башка гарантияләре

1 жирлек башлыгының әлеге Уставта каралган очракларда үз вәкаләтләрен азат ителмәгән нигездә гамәлгә ашыруучы урынбасарына айлык акчалата бүләк түләнә.

60 Статья. Жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатларының кагылгысызлык гарантияләре

1. Жирлек Советы депутатлары, шул исәптән жирлек башлыклары, аларны жинаять яки административ җаваплылыкка җәлеп иткәндә, тоткарлау, арест, тентү, сорая алу, аларга карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр башкарганда, шулай ук алар биләгән торак һәм (яки) хезмәт урыны, аларның багажы, шәхси һәм хезмәт транспорт чаралары, алар тарафыннан кулланыла торган элемтә чараларын исәпкә алганда, оператив-эзләү чараларын үткәргендә, федераль законнар белән билгеләнә.

2. Федераль закон нигезендә, жирлек Советы депутаты әйтелгән фикер, тавыш биргәндә белдерелгән позиция һәм аның статусына, шул исәптән аның вәкаләтләре вакыты чыкканнан соң да, тиешле башка гамәлләр өчен жинаять яки административ җаваплылыкка тартыла алмый. Әлеге нигезләмә авыл жирлеге Советы депутаты тарафыннан мыскыл итү, яла ягу яки башка хокук бозулар, федераль закон белән каралган җаваплылыкка тартылу очракларына кагылмый.

Жирлек жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының җаваплылығы (статья 2007 елның 2 августындагы 38-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы редакциясендә)

61 Статья. Жирлек жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының җаваплылығы

Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары законнар нигезендә жирлек халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында җаваплы.

Статья 62. Жирлек Советы депутатларының жирлек халкы алдында җаваплылығы

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән авыл жирлеге башлыгының, жирлек халкы алдында җаваплылығы депутат итеп сайланган жирлек халкының ышанычын югалту нәтижәсендә килеп чыга.

2. Жирлек халкының ышанычын югалткан жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы әлеге Уставта каралган нигезләр һәм тәртиптә кире алынырга мөмкин.

63 Статья. Жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының дәүләт алдында җаваплылығы

1. Федераль законнар нигезендә жирлек Советының, жирлек башлыгының җаваплылығы алар тарафыннан Россия Федерациясе Конституциясен, федераль конституциячел законнарны, федераль законнарны, Татарстан Республикасы Конституциясен, Татарстан Республикасы законнарын һәм әлеге Уставны бозган очракта, шулай ук жирлек жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен тиешенчә үтәмәгән очракта, тиешле суд карары нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек Советының өзөмтәсе, жирлек башлыгы, жирлек башкарма комитеты житәкчесе вазыйфасыннан читләштерү һәм отставкага җибәрү нигезләре һәм тәртибе «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнә.

64 Статья. Ышанычны югалтуга бәйле рәвештә муниципаль вазыйфаларны биләгән затларны эштән азат итү (эштән азат итү)

1. Федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда каралган тәртиптә муниципаль вазыйфа биләүче зат ышанычны югалтуга бәйле рәвештә эштән азат итelerгә (вазыйфадан азат итelerгә) тиеш:

1) үзе төзегән мәнфәгатьләр каршылыгын булдырмау һәм (яки) җайга салу буенча чаралар зат тарафыннан кабул ителмәү;

2) зат үзенең керемнәре, мәлкәте һәм мәлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигъ булмаган балаларының керемнәре, мәлкәте һәм мәлкәти характердагы йөкләмәләре турында мәгълүматларны тапшырмалары яисә белә торып дөрес булмаган яки тулы булмаган мәгълүмат тапшырулары турында;

3) затның коммерция оешмасы идарәсе органы эшчәнлегендә түләүле нигездә катнашуы, федераль законда билгеләнгән очраклардан тыш;

4) зат эшмәкәрлек эшчәнлеген гамәлгә ашыру;

5) затның Россия Федерациясе халықара шартнамәсө яисә Россия Федерациясе законнары белән башкасы каралмаган булса, идарә итү органнары, Попечительләр яки күзәтү советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган оешмаларның һәм Россия Федерациясе территориясендә гамәлдә булган структур бүлекчәләрнен составына керүе.

2. Үзенә буйсынган затта мәнфәгатьләр каршылыгына китерә яки китерә ала торган шәхси кызыксынучанлык барлыкка килү турында мәгълүм булган муниципаль вазыйфа биләгән зат тарафыннан ышанычны югалтуга бәйле рәвештә эштән азат итепергә (вазыйфадан азат итепергә) тиеш.

65 Статья. Жирлек жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының физик һәм юридик затлар алдында җаваплылығы

Жирлек үзидарә органнарының һәм жирлек жирле үзидарә вазыйфаи затларының физик һәм юридик затлар алдында җаваплылығы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә башлана.

Башлык XI. ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКТЛАРЫ

Статья 66. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары системасы

1. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары системасына керә:

- 1) жирлек уставы, жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар;
- 2) жирлек Советының норматив һәм башка хокукый актлары;
- 3) әлеге Уставта каралган жирлек башлыгының, Башкарма комитетның һәм башка жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының норматив һәм башка хокукый актлары.

2. Жирлек уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән каарлар муниципаль хокукый актлар системасында югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә һәм жирлек территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокукый актлар жирле референдумда кабул ителгән әлеге Уставка һәм хокукый актларга каршы килергә тиеш түгел.

3. Жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлар тарафыннан кабул ителгән муниципаль хокукый актлар жирлекнең бөтен территориясендә мәжбүри үтәләргә тиеш.

4. Муниципаль хокукый актлар юкка чыгарылырга яисә аларның гамәлләре тиешле муниципаль хокукый актны кабул иткән жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары тарафыннан, мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар бетерелгән яисә күрсәтелгән органнарының яисә вазыйфаи затларның вәкаләтләре исемлеген үзгәрткән очракта, туктатылырга мөмкин - тиешле муниципаль хокукый актны кабул итү (чыгару), шулай ук суд тарафыннан кабул ителгән; жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны җайга сала торган өлешендә - Россия Федерациясе дәүләт хакимиятенең вәкаләтле органы.

5. Норматив характерга ия булмаган муниципаль хокукий актның гамәлдә булуы Россия Федерациясе Президенты каршындағы Эшқуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилнең тиешле күрсәтмәсөн алған очракта, жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи заты тарафыннан кабул ителгән (чыгарған) жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәнең вазыйфаи заты тарафыннан кичекмәстән тұктатыла. Алынған күрсәтмәнең үтәлеше турында авыл жирлеге башкарма комитеты яки жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары Россия Федерациясе Президенты каршындағы Эшқуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә өч көн эчендә, ә жирлек Советы - алар тарафыннан карар кабул ителгән көннән соң өч көннән дә соңға калмыйча хәбәр итәргә тиеш.

67 Статья. Гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерүләре юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү жирле референдумда белдерелгән гражданнарның турыдан-туры белдерүләре юлы белән башкарыла.
2. Әгәр жирлек халкы турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен өстәмә рәвештә муниципаль норматив хокукий актны кабул итү (чыгару), жирле үзидарә органы яисә әлеге актны кабул итү (чыгару) компетенциясенә кергән жирле үзидарә вазыйфаи заты кабул итү (бастырып чыгару) таләп ителә икән, референдумда кабул ителгән карар үз көченә кергән көннән 15 көн эчендә тиешле муниципаль норматив хокукий актны әзерләү һәм (яисә) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш. Күрсәтелгән срок өч айдан да артмаска тиеш.
3. Гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәклө муниципаль норматив хокукий актның басылып чыгу вакытын бозу жирлек башлығын чакыртып алу яисә жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда тұктату өчен нигез булып тора.

68 Статья. Жирлек жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары тарафыннан кабул ителә торған муниципаль хокукий актлар төрләре

1. Аларга йөкләнгән вәкаләтләрне үтәу өчен жирлек жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары тубәндәге муниципаль хокукий актлар чыгара:
  - 1) жирлек Советы-жирлек Советы карарлары;
  - 2) жирлек башлығы - жирлек башлығы карарлары һәм боерықлары;
2. Жирлекнең башка вазыйфаи затлары әлеге устав белән билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә, аларның статусын билгеләүче бүтән муниципаль норматив хокукий актларда күрсәтмәләр һәм боерықлар чыгара.

69 Статья. Муниципаль хокукий актларны әзерләү

1. Муниципаль хокукий актлар проектлары жирлек башлығы, жирлек Советы депутатлары, Спас районы прокуроры, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданнарның инициативалы төркемнәре, шулай ук аны алып бару мәсьәләләре буенча жирлекнең Ревизия комиссиясе тарафыннан кертелә ала.
2. Спас районы прокуроры үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру барышында гамәлдәге муниципаль норматив хокукий актларны камилләштеру кирәклеген билгеләгендә

муниципаль норматив хокукий актларны үзгәртү, юкка чыгару яки кабул итү түрүнда тәкъдимнәр кертергә хокуклы.

3. Муниципаль хокукий актлар проектларын кертү тәртибе, аларга күшүп бирелә торган документларның исемлеге һәм формасы жирлек Советы Регламенты һәм жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Авыл жирлеген тиешле исемлеккә керткәндә, Татарстан Республикасы законы белән, районның эшкуарлык һәм инвестиция эшчәнлеге субъектлары өчен муниципаль норматив хокукий актларда каралган бурычларны яңа яисә үзгәртүче муниципаль норматив хокукий актлары проектлары жирлек жирле үзидарә органнары тарафыннан Муниципаль норматив хокукий актларда билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарә органнары тарафыннан уздырыла торган җайга салу йогынтысын бәяләелергә тиеш, моннан тыш, Татарстан Республикасы Законы нигезендә муниципаль норматив хокукий актларда билгеләнгән тәртиптә:

1) жирлек Советының жирле салымнарны һәм жыемнарны юкка чыгара торган, үзгәртүче, туктатучы норматив хокукий актлары проектлары;

2) бюджет хокук мәнәсәбәтләрен җайга сала торган жирлек Советы норматив хокукий актлары проектлары.

5. Җайлау йогынтысын бәяләү муниципаль норматив хокукий актлар проектларын нигезләмәләрне ачыклау максатларында ясала, вводящих избыточные базыйфаларын башкаручы, тыюлар һәм чикләүләр өчен субъектларның эшкуарлык һәм инвестиция эшчәнлеге яки күтәрергә, аларны гамәлгә кертү, шулай ук нигезләмәләрен күтәрергә барлыкка килүгә нигезсез чыгымнар субъектларның эшкуарлык һәм инвестиция эшчәнлеге һәм жирле бюджетлардан;

70 Статья. Жирлек Советының хокукий актлары

1. Авыл жирлеге Советы үз компетенциясенә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, устав белән кертелгән мәсьәләләр буенча карап кабул итә, Жирлек территориясендә үтәү мәжбүри булган кагыйдәләрне билгели торган каарлар, жирлек башлыкларын отставкага җибәрү түрүнда карап, шулай ук жирлек Советы эшчәнлеген оештыру һәм аның компетенциясенә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге устав белән кертелгән башка мәсьәләләр буенча каарлар кабул итә.

2. Жирлек Советы каарлары, әгәр федераль законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

3. Жирле салымнар һәм жыемнарны билгеләү, үзгәрту һәм гамәлдән чыгаруны, авыл жирлеге бюджеты чыгымнарын гамәлгә ашыруны күздә тоткан жирлек Советы каарлары жирлек Советы каравына бары тик жирлек башкарма комитеты житәкчесе инициативасы белән яки аның бәяләмәсе булганда гына кертелә ала. Әлеге бәяләмә аларга жирлек Советына жирлек Советы Регламентында билгеләнгән тәртиптә утыз көн эчендә тапшырыла.

4. Жирлек Советы каарлары кабул ителгэн көннән өч көн эчендә жирлек башлыгы тарафыннан имзалана һәм әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә халыкка хәбәр ителә.

71 Статья. Жирлек башлыгының хокукий актлары

Жирлек башлыгы законнар, әлеге Устав, жирлек Советы каарлары белән билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча каарлар һәм күрсәтмәләр, шулай ук жирле әһәмияттәге мәсьәләләр һәм жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча каарлар, шулай ук жирлек Башкарма комитетының эшен оештыру мәсьәләләре буенча күрсәтмәләр чыгара.

Жирлек башлыгы "Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль закон, башка федераль законнар нигезендә әлеге Уставка кертелгән башка мәсьәләләр буенча каарлар һәм күрсәтмәләр чыгара.

72 Статья. Муниципаль норматив хокукий актларны бастырып чыгару (халыкка игълан иту) һәм аларның үз көченә керү тәртибе

1. Жирлек Советы каарлары аларга кул куелган көннән соң 10 көн үз көченә керә, әгәр каарларның үзе билгеләнмәгән булса.

Салымнар һәм жыемнар турында жирлек Советының норматив хокукий актлары Россия Федерациисе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә.

Жирлекнең уставын кабул иту яки әлеге Уставка үзгәрешләр керту турындагы каар федеरаль законда, әлеге устав белән билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек башлыгының, Жирле үзидарәнең башка вазыйфаи затларының хокукий актлары, әгәр актларда башкасы билгеләнмәгән булса, кул куелган көннән үз көченә керә.

3. Кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы муниципаль норматив хокукий актлар, гамәлгә куючы булып муниципаль берәмлек торган оешмаларның хокукий статусын билгели торган муниципаль норматив хокукий актлар, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төzelә торган килешүләр рәсми басылып чыкканнан соң (халыкка игълан иту) үз көченә керә.

4. Һәр муниципаль хокукий актта аның реквизитлары булырга тиеш: аңа кул кую датасы (жирлек Советы тарафыннан кабул ителгэн хокукий актлар өчен - шулай ук аны жирлек Советы кабул иткән датага), теркәү номеры, хокукий актка кул куйган вазыйфаи затның исеме, печать.

5. Авыл жирлеге Советы каарлары, аның үтәлеше турындагы хисап, жирле салымнар һәм жыемнар билгеләү турында, жирлек Советы Регламенты, жирлек Советы, жирлек башлыгы тарафыннан кабул ителгэн башка норматив хокукий актлар, муниципаль норматив хокукий актлардан яки аларның федераль закон белән чикләнгән аерым нигезләмәләреннән тыш, жиде көн эчендә рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш (игълан ителгән).

6. Шулай ук муниципаль сайлаулар, жирле референдум билгеләү, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү турында норматив булмаган хокукий актлар, жирлек чикләрен үзгәртү, жирлек башлыгын һәм аның урынбасарын сайлау мәсьәләсе буенча тавыш бирү һәм законнар нигезендә башка актлар, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелгән килешүләр мәжбүри рәвештә рәсми бастырып чыгарылырга тиеш.

7. Норматив булмаган муниципаль хокукий актлар, законнар яки әлеге Устав нигезендә мәжбүри булмаган рәсми басылып чыгу (халыкка иғълан итү) аларны чыгарган органнар яки жирле үзидарә вазыйфаи затларының карары буенча басылып чыгарга (халыкка иғълан итепергә) мөмкин.

8. Бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) муниципаль хокукий актның реквизитлары күрсәтелә.

Муниципаль хокукий актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка иғълан итү) юлы белән гамәлгә ашырыла:

- жирлек жирле үзидарә органнары тарафыннан гамәлгә куелган массакүләм мәгълүмат чарапарында яисә жирлек территориясендә тараплан бүтән массакүләм мәгълүмат чарапарында хокукий акт текстын бастырып чыгару. Хокукий акт текстын бүтән басма МАССАКҮЛӘМ мәгълүмат чарапарында бастырып чыгарганда әлеге басманың рәсми басылып чыгыу турында билге булырга тиеш;
- жирлек торак пунктлары территориясендә маҳсус мәгълүмати стендларда хокукий акт текстын урнаштыру. Күрсәтелгән стендларның саны һәм аларның урнашу урыннары авыл жирлек Советы тарафыннан раслана һәм жирлек халкы тарафыннан муниципаль хокукий актның тексты белән тоткарлыксыз танышу мөмкинлеген тәэмин итәргә тиеш;
- Татарстан Республикасы хокукий мәгълүмат рәсми порталында түбәндәгә адрес буенча урнаштыру: www.pravo.tatarstan.ru.\
- жирлекнең рәсми сайтында урнаштыру.

9. Муниципаль хокукий актны бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) басма МАССАКҮЛӘМ мәгълүмат чарасы чыгу датасы яисә актны иғълан итү даталары турында мәгълүматлар күрсәтелергә тиеш, алар актны җибәрү (тарату) яисә аны мәгълүмати стендта урнаштыру датасына туры килергә тиеш.

10. Жирле референдумда (гражданнар жыенында) кабул итепергән карарларның хокукий актлары рәвешендә рәсмиләштерелгән муниципаль норматив хокукий актлар Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукий актлары регистрына кертелергә тиеш, аны оештыру һәм алып бару Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары тарафыннан гамәлгә ашырыла.

Башлыгы XII. ЖИРЛЕКНЕҢ ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ

73 Статья. Жирлекнең икътисади нигезе

1. Жирлекнең икътисади нигезен жирлекнең муниципаль милкендә булган мөлкәте, жирлек бюджеты акчасы, шулай ук жирлекнең милек хокуклары тәшкил итә.

74 Статья. Жирлекнең муниципаль мөлкәте

1. Авыл жирлеге милкендә булырга мөмкин:

1) әлеге Федераль законда билгеләнгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

2) "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында «2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясындагы 4 өлешендә каралган тәртиптә жирле үзидарә органнарының аерым вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт»;

3) жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары, муниципаль хәzmәткәрләр, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хәzmәткәрләре эшчәnlеген муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органының норматив хокукий актлары нигезендә тәэммин итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

4) федераль законнар белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган һәм жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләрне хәл итү өчен кирәклө мөлкәт;

5) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 14 статьясындагы 3 һәм 4 өлешләре нигезендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән мөлкәт.

2. Авыл жирлекеннән әлеге статьяның 1 өлеше таләпләренә туры килми торган мөлкәткә милек хокуку барлыкка килгән очракларда құrsәtelгәn мөлкәт мөлкәтнең максатчан билгеләнешен үзgәrtү яисә федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм сротта яңадан рәсмиләштерелергә тиеш.

75 Статья. Жирлекнең муниципаль мөлкәте белән идарә итү, файдалану һәм эш итү

Жирле үзидарә органнары жирлек исеменнән мәстәкүйль рәвештә Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителә торган жирле үзидарә органнарының норматив хокукий актлары нигезендә муниципаль милектән файдалана һәм эш итә.

2. Жирле үзидарә органнары муниципаль милекне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнарына вакытлыча яки дайми файдалануга тапшырырга, читләштерергә, федераль законнар нигезендә башка килешүләр төзергә хокуклы.

3. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Хөкүмәте, федераль башкарма хакимият органы тарафыннан билгеләнгән тәртиптә муниципаль милек реестрларын алыш бара.

76 Статья. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмғыятъләре

1. Жирлек муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, Хужалык жәмғиятъләре, шул исәптән жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен кирәклө муниципальара жәмғиятъләр төзүдә катнаша.
2. Муниципаль предприятиеләр авыл халқының товарларга, эшләргә һәм хезмәт курсәтуләргә ихтыяжларын канәгатьләндерү максатыннан оештырыла. Муниципаль учреждениеләр жирлекнәң идарә итү, социаль һәм башка функцияләрен гамәлгә ашыру өчен булдырыла. Жирлек муниципаль предприятиеләрен һәм учреждениеләрен гамәлгә куючы функцияләрен һәм вәкаләтләрен жирлек башкарма комитеты башкара.
3. Жирлек башлыгы муниципаль предприятие яки учреждение уставын раслый, аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту, муниципаль предприятие яки учреждение житәкчесе вазифасыннан азат итә, аларның эшчәнлеге турындагы хисапларны тыңлый. Жирлек башкарма комитеты муниципаль предприятие һәм учреждениеләр эшчәнлегенәң максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, муниципаль предприятиегә яки учреждениегә беркетелгән муниципаль милекнәң сакланышын һәм кулланылышины контролльдә тота, ревизия, инвентаризация, аудитор тикшерүләре билгели һәм житештерә.
4. Авыл жирлеге башкарма комитеты авыл жирлеге исеменнән муниципаль казна учреждениеләре йөкләмәләре буенча субсидияле җавап бирә һәм аларның федераль законда билгеләнгән тәртиптә үтәлешен тәэммин итә.

77 Статья. Жирлекнәң муниципаль милкен хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары

1. Муниципаль милекне хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары федераль законнар нигезендә жирлек Советы каарлары белән билгеләнә.
2. Муниципаль милекне файдаланудан һәм хосусыйлаштырудан кергән табыш жирлек бюджетына керә.

78 Статья. Жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мәнәсәбәтләре

Жирлек жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, шулай ук физик затлар белән мәнәсәбәтләре, законда башкача билгеләнмәгән очракта, килешү нигезендә төзелә.

XIII башлыгы. ЖИРЛЕКНЕҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

79 Статья. Жирлек Бюджеты

1. Жирлекнен үз бюджеты бар.
2. Жирлек бюджеты жирлек Советының муниципаль норматив хокукий акты рәвешендә эшләнә һәм раслана.
3. Жирлек бюджетында жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга юнәлдерелгән керемнәр һәм жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен

гамәлгә ашыруны тәэмін итү өчен бирелгән субвенцияләр, шулай ук әлеге керемнәр һәм субвенцияләр исәбенә гамәлгә ашырыла торган жирлекләр бюджетының тиешле чыгымнары аерым карала.

4. Жирле үзидарә органнары федераль законнарда һәм алар нигезендә кабул ителә торган Россия Федерациясенең башка норматив хокукий актларында билгеләнгән тәртиптә федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яки) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына, Татарстан Республикасының «Спас муниципаль районы» муниципаль берәмлеге жирле үзидарә органнарына жирлек бюджетының үтәлеше турында хисаплар тапшыралар.

80 Статья. Жирлектә бюджет процессы.

1. Авыл жирлеге бюджеты проектын төзү һәм карау, авыл жирлеге бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен тикшереп тору, жирле бюджет үтәлеше турындағы хисапны төзү һәм раслау, Россия Федерациясе Бюджет кодексы белән билгеләнгән таләпләрене үтәп, жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль гамәлгә ашырыла.

2. Авыл жирлеге бюджеты проекты, аның үтәлеше турында еллық отчет, жирлек бюджетының үтәлеше һәм жирле үзидарә органнары муниципаль хезмәткәрләренең, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренең саны турында квартал саен мәгълүматлар, аларның хезмәт өчен түләүгә факттагы чыгымнарын курсәтеп, рәсми бастырып чыгарылырга тиеш (халыкка игълан итепергә).

3. Чираттагы финанс елында һәм план чорында үз көченә кергән Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетлары керемнәрен үзгәртүгә китерә торган жирле салымнар турында муниципаль норматив хокукий актларга, жирлек Советының муниципаль норматив хокукий актларына үзгәрешләр кертү хакында Муниципаль норматив хокукий актлары Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирле бюджет турында Карап кабул итепергә көнгә кадәр 10 көннән дә соңга калмыйча кабул итепергә тиеш.

4. Жирлек бюджеты проекты өч елга (Чираттагы финанс елына һәм план чорына) төzelә һәм раслана.

5. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты жирлекнең чыгым йөкләмәләрен финанс яғыннан тәэмін итү максатларында жирлекнең социаль-икътисади үсешен фаразлау нигезендә төzelә.

6. Чираттагы финанс елына һәм план чорына авыл жирлеге бюджеты проекты, Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә һәм аның таләпләрен үтәп кабул итепергә Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге Устав нигезендә, жирлек башкарма комитеты тарафыннан билгеләнгән тәртиптә һәм сротта төzelә.

7. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проектын төзү: Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен (бюджет сәясәтенә карата таләпләр) билгели торган Россия Федерациясе Президентының Россия Федерациясе Федераль Жыенена юлламасы нигезләмәләре;

бюджет сәясәтенең төп юнәлешләре һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;

социаль-икътисадый үсеш фаразы;

озак сроклы чорга бюджет фаразлары проекты (бюджет фаразлары проекты, бюджет фаразлары проекты) ;

муниципаль программалар (муниципаль программалар проектлары, муниципаль программаларны үзгәрешләр проектлары).

8. Чираттагы финанс елына һәм план чорына авыл җирлеге бюджеты турындағы Каарда бюджет керемнәренең гомуми күләме, чыгымнарың гомуми күләме, бюджет дефициты, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы законнары, җирлек Советының муниципаль хокукий актлары белән билгеләнгән башка күрсәткечләр (бюджет турындағы Каардан тыш) бюджетның төп характеристикалары булырга тиеш.

9. Ҙирлек бюджеты турындағы каар белән раслана:

- җирлек бюджеты керемнәренең Баш администраторлары Исемлеге;
- җирлек бюджеты кытлығын финанслау чыганакларының Баш администраторлары Исемлеге;
- бюджет ассигнованиеләрен Чираттагы финанс елына һәм чорына бюджет чыгымнары классификациясенең бүлекләре, бүлекчәләре (төркемнәре һәм төркемчәләре һәм төркемчәләре), муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программалаштырылмаган юнәлешләре буенча), чыгымнар төрләре һәм (яисә) максатчан статьялары, муниципаль программалар, муниципаль программалар һәм эшчәнлекнең программаларыннан һәм программаларыннан булмаган юнәлешләре буенча бүлү), Чираттагы финанс елына һәм чорына бюджет чыгымнары классификациясенең чыгымнар төрләре төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре һәм төркемчәләре (төркемчәләре һәм төркемчәләре), шулай ук план, билгеләнгән тәртиптә, Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы законы, җирлек Советының муниципаль хокукий акты белән билгеләнгән тәртиптә, Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Законы нигезендә, җирлек Советының муниципаль хокукий акты белән билгеләнә;
- Чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет чыгымнарының ведомство структурасы;
- Чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет чыгымнарының ведомство структурасында бюджет ассигнованиеләрен бюджетлар чыгымнары классификациясенең бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары һәм чыгымнар төрләре буенча бүлү;
- гавами норматив йөкләмәләрне үтәүгә жибәрелә торган бюджет ассигнованиеләренең гомуми күләме;
- Чираттагы финанс елында һәм план чорында Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан һәм (яисә) башка бюджетларына бирелә торган бюджетара трансфертлар күләме;
- план чорының беренче елына җирлек бюджеты чыгымнарының гомуми күләменнән кимендә 2,5 процент күләмендә шартлы расланган (расланган)

чыгымнарның гомуми күләме (максатчан билгеләнешле булган Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджеттара трансфертлар хисабына каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча), план чорының икенче елына жирлек бюджеты чыгымнарының гомуми күләменең кимендә 5 проценты күләмендә (Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджеттара трансфертлар исәбеннән, максатчан билгеләнеше булган);

- Чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет кытлыгын финанслау чыганаклары;
- Чираттагы финанс елыннан һәм план чорының һәр елыннан соң килә торган елның 1 гыйнварына муниципаль эчке бурычның ин югары чиге, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның ин югары чиге курсәтелгән;
- Россия Федерациясе Бюджет кодексы белән билгеләнгән һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы белән жирлек Советының муниципаль норматив хокукуый актлары белән билгеләнгән жирлек бюджетының башка курсәткечләре.

10. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карар проекты расланган бюджетның план чоры параметрларын үзгәрту һәм аларга бюджет проектының план чорының икенче ел параметрларын өстәү юлы белән раслана.

Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карар проекты план чорының расланган бюджеты курсәткечләрен аныкый һәм төзелә торган бюджет чорының икенче елы курсәткечләрен раслый.

Жирлек бюджетының расланган план чоры параметрларын төгәлләштерү күздә тотыла:

- Чираттагы финанс елына һәм план чорына авыл жирлеге бюджеты турында карар проектын карау предметы булып торган курсәткечләрне төгәлләштерү;
- жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасының расланган курсәткечләрен арттыру яки қыскарту йә аңа жирлек бюджеты чыгымнарының өстәмә максатчан статьялары һәм (яки) төрләре буенча бюджет ассигнованиеләрен керту.

11. Чираттагы финанс елына һәм план чорына авыл жирлеге бюджеты турындагы карар проекты белән бер үк вакытта жирлек Советына тәкъдим ителә:

- Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;
- агымдагы финанс елының узган чорында жирлекнең социаль-икътисади үсешенең башлангыч нәтижәләре һәм агымдагы финанс елы өчен жирлекнең социаль-икътисади үсеш нәтижәләре;
- Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлекнең социаль-икътисадый үсеше фаразы;

- Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджетының төп характеристикалары (көрөмнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, бюджет дефициты) фаразлары;
- жирлек бюджеты проектына аңлатма языу;
- бюджетара трансфертлар бүлүне исәпләү методикалары (проектлары методикалар);
- Чираттагы финанс елы ахырына һәм план чорының һәр елы ахырына муниципаль бурычның иң югары чиге;
- агымдагы финанс елына бюджет үтәлешен бәяләү;
- жирлек Советы, жирлекнең Ревизия комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән бюджет сметалары проектлары, күрсәтелгән бюджет сметаларына карата жирлек башкарма комитеты белән каршылыклар килеп туган очракта тәкъдим ителә;
- Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге устав белән билгеләнгән башка документлар һәм материаллар.

Бюджет турындагы карап белән расланган очракта, муниципаль программалар буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү һәм эшчәнлекнең программалаштырылмаган юнәлешләре буенча бюджет турындагы карап проектына муниципаль программалар паспортлары тапшырыла.

Бюджет турындагы карап проекты бюджет чыгымнары классификациясенең бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү белән күшымта булмаса, бюджет чыгымнары классификациясенең бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет ассигнованиеләрен бүлү белән күшымта бюджет турындагы карап проектына аңлатма язына кертелә.

12. Чираттагы финанс елына һәм план чорына авыл жирлеге бюджеты проектын төзү Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә кабул ителә торган федераль законнар нигезендә жирлек башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырыла.

13. Жирлек башкарма комитеты чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карап проектын агымдагы елның 15 ноябреннән дә соңга калмыйча жирлек Советы каравына кертә.

14. Жирлек бюджеты турындагы карап проектын карау һәм аны жирлек Советының муниципаль норматив хокукий акты белән билгеләнгән раслау тәртибе Чираттагы финанс елның 1 гыйнварыннан бюджет турындагы карап үз көченә керүне, шулай ук әлеге карап белән Россия Федерациясе Бюджет кодексының 184.1 статьясы нигезендә күрсәткечләрне һәм характеристикаларны раслауны күздә тотарга тиеш.

15. Авыл жирлеге бюджеты турындагы карап, әгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм (яки) жирлек бюджеты турындагы карап белән башкасы каралмаган булса, финанс елның 1 гыйнварыннан үз көченә керә һәм 31 декабренә кадәр гамәлдә була.

Жирле бюджет проекты, жирле бюджетны раслау турында карап, аның үтәлеше турында еллық хисап, жирле бюджет үтәлеше барышы һәм жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләре, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләре саны турында квартал саен белешмәләр, аларның хезмәт өчен түләүгә факттагы чыгымнары күрсәтеп, рәсми бастырып чыгарылырга тиеш. Жирле үзидарә органнары жирлек халкына әлеге документлар һәм аларны бастырып чыгару мөмкинлеге булмаган очракта мәгълүматлар белән танышу мөмкинлеген тәэммин итә.

16. Жирлекнен жирле үзидарә органнары жирлек бюджетының баланслылыгын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен җайга салу, бюджет процессын гамәлгә ашыру буенча билгеләнгән федераль законнары һәм Татарстан Республикасы законнарын үтәүне, муниципаль бурыч күләме һәм структурасын, жирлекнен бюджет йөкләмәләрен үтәүне тәэммин итәләр.

17. Жирлек бюджеты керемнәре Россия Федерациясе Бюджет законнары, салымнар һәм жыемнар турындагы законнар һәм башка мәжбүри түләүләр турындагы законнар нигезендә формалаша.

18. Авыл жирлеге бюджеты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган формаларда гамәлгә ашырыла.

19. Федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән очраклардан тыш, федераль дәүләт хакимиите органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимиите органнары вәкаләтләрен финанслау өчен жирлек бюджеты чыгымнарын гамәлгә ашыру рәхсәт ителми.

20. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

81 Статья. Муниципаль ихтияжларны тәэммин иту өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтияжларны тәэммин иту өчен товарлар, эшләр, хезмәт курсәтүләрне сатып алу «дәүләт һәм муниципаль ихтияжларны тәэммин иту өчен товарлар, эшләр, хезмәт курсәтүләрне сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында» 2013 елның 5 маенданы 44-ФЗ номерлы Федераль закон һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукуй актлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль ихтияжларны тәэммин иту өчен товарлар, эшләр, хезмәт курсәтүләрне сатып алу жирлек бюджеты акчалары хисабына башкарыла.

82 Статья. Жирлек гражданнарының үзара салым акчасы

1. Гражданнарың үзара салым акчалары дигендә жирле әһәмияттәге конкрет мәсьәләләрне хәл иту өчен гражданнарың бер тапкыр түләүләре аңлашила. Гражданнарың үзара салым түләүләре күләме жирлек составына көргөн торак пунктның барлық халкы өчен дә тигез күләмдә билгеләнә, аларның саны жирлек составына көрүче торак пункт халкының гомуми саныннан 30 проценттан артмаска мөмкин.

2. Әлеге статьяның 1 өлешендә курсәтелгән гражданнарга бер тапкыр бирелә торган түләүләрне кертү һәм куллану мәсьәләләре жирле референдумда хәл ителә, ә 4.1 пунктында каралган очракларда хәл ителә. «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6

октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясындагы 1 өлеше нигезендә гражданнар жыенында.

83 Статья. Ҙирлекнең муниципаль бурыч алулары (муниципаль бурыч).

1. Авыл җирлеге Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм авыл җирлеге Уставы нигезендә муниципаль бурыч йөкләмәләре барлыкка килә торган Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезләмәләре нигезендә Россия Федерациясе валютасында урнашкан муниципаль берәмлек исеменнән кыйммәтле кәгазыләр чыгару юлы белән муниципаль бурыч алуларны һәм Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан һәм кредит оешмаларыннан җирле бюджетка жәлеп ителә торган кредитлар гамәлгә ашырырга хокуклы.
2. Муниципаль бурыч алуларны гамәлгә ашыру хокуку авыл җирлеге исеменнән Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә җирлекнең башкарма комитетына бирелә.

84 Статья. Авыл җирлегенең җирле бюджеты үтәлеше.

1. Авыл җирлегенең җирле бюджеты Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.
2. Ҙирлек бюджеты кассаларның бердәмлегенә һәм чыгымнарның ведомствога буйсынуна нигезләнә.
3. Ҙирлек бюджеты үтәлешенә касса хезмәте күрсәту, авыл җирлеге бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алыш бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.
4. Ҙирлек бюджетының үтәлеше җирлекнең җыелма бюджет язмасы һәм җирлекнең касса планы нигезендә оештырыла.

85 Статья. Бюджет хисабы. Ҙирлек бюджеты үтәлеше турында еллык отчет

1. Ҙирлекнең бюджет хисабы еллык.
2. Ҙирлекнең бюджет хисаплылығы авыл җирлеге башкарма комитеты тарафыннан бюджет акчаларының тиешле баш администраторларының җыелма бюджет хисаплылығы нигезендә төзелә.
3. Ҙирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисап җирлек Советы карары белән раслана.
4. Ул бюджет акчаларының баш администраторларының бюджет хисаплылығын тышкы тикшерүне һәм җирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапка бәяләмә өзөрләүне үз әченә ала.

Ҙирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапны тышкы тикшерү җирлекнең Ревизия комиссиясе яки җирлек Советы тарафыннан Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы таләпләрен үтәп билгеләнгән тәртиптә башкарыла.

5. Авыл җирлеге башкарма комитеты агымдагы финанс елының 1 апреленнән дә соңга калмыйча аңа бәяләмә өзөрләү өчен җирлек бюджетының үтәлеше турында

хисап бирә. Авыл жирлеге бюджеты үтәлеше турынdagы еллык хисапка бәяләмә әзерләү бюджет акчаларының баш администраторларының еллык бюджет хисаплылыгын тышкы тикшерү мәгълүматлары нигезендә 1 айдан артмаган вакытка башкарыла.

6. Авыл жирлеге бюджеты үтәлеше турынdagы еллык хисапка бәяләмә жирлек Советына бер үк вакытта жирлек башкарма комитетына Ревизия комиссиясе тарафыннан тапшырыла.

7. Ел саен агымdagы финанс елының 1 маеннан да соңга калмычча авыл жирлеге башкарма комитеты хисап финанс елы өчен жирлек Советының хисап финанс елы өчен бюджет үтәлеше турынdagы еллык хисабын, жирлек бюджетының үтәлеше турынdagы башка бюджет хисап проектын һәм Россия Федерациясе бюджет законнарында каралган башка документларны теркәп, жирлек советына тапшыра.

8. Авыл жирлеге бюджеты үтәлеше турынdagы еллык хисапны карау нәтиҗәләре буенча жирлек советы авыл жирлеге бюджеты үтәлеше турынdagы еллык хисапны раслау яки кире кагу турында Карап кабул итә.

Жирлек Советы тарафыннан авыл жирлеге бюджеты үтәлеше турынdagы еллык хисапны кире каккан очракта, ул дөрес булмаган яисә тулы чагылдырылмаган мәгълүматларны бетерү һәм 1 айдан артмаган вакытка кабат тапшыру өчен кире кайтарыла.

9. Авыл жирлеге бюджеты үтәлеше турынdagы карап белән хисап финанс елында авыл жирлеге бюджеты үтәлеше турынdagы хисап раслана һәм жирлек бюджеты керемнәренен, чыгымнарының һәм дефицитының гомуми суммасын күрсәтеп раслана.

Хисап финанс елында авыл жирлеге бюджеты үтәлеше турынdagы авыл жирлеге Советы каарына аерым кушымталар белән күрсәткечләр раслана:

- бюджет керемнәрен классификацияләү кодлары буенча жирлек бюджеты керемнәре;
- керемнәр төрләре, керемнәр подидлары кодлары, дәүләт идарәсе секторы операцияләре классификациясе буенча авыл жирлеге бюджеты керемнәре; (статья 2007 елның 2 августындагы 38-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы редакциясендә);
- жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасы буенча;
- бюджет чыгымнары классификациясе бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча жирлек бюджеты чыгымнары;
- бюджет кытлыгын финанслау чыганаклары классификациясе кодлары буенча жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганаклары;
- бюджет кытлыгын финанслау чыганаклары төркемнәре, төркемчәләре, статьялары, төрләре буенча жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганаклары.

86 Статья. Муниципаль финанс контроле

1. Муниципаль финанс контроле Россия Федерациисе Бюджет законнары һәм бюджет хокук мәнәсәбәтләрен жайга сала торган башка норматив хокукий актлар үтәлешен тәэмин итү максатларында гамәлгә ашырыла.

Муниципаль финанс контроле подразделяется бу тышкы һәм эчке, предварительный һәм аннан соңғы.

2. Бюджет хокук мәнәсәбәтләре өлкәсендә тышкы муниципаль финанс контроле җирлекнең ревизия комиссиясенең контроль эшчәнлеге булып тора.

3. Бюджет хокук мәнәсәбәтләре өлкәсендә Эчке муниципаль финанс контроле- җирлек башкарма комитеты органнары (вазыйфаи затлар) булып торучы муниципаль финанс тикшерүе органнарының контроль эшчәнлеге.

4. Башлангыч контроль җирлекнең җирле бюджетын үтәү барышында бюджет бозу очрактарын кисәту һәм булдырмау максатыннан башкарыла.

5. Алга таба контроль җирлекнең бюджет үтәлеше нәтижәләре буенча, аларның үтәлешенең законлылыгын, исәп-хисапларның дөреслеген билгеләү максатыннан тормышка ашырыла.

XIV БАШЛЫГЫ. АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ УСТАВЫН КАБУЛ ИТУ. ӘЛЕГЕ УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР КЕРТҮ

87 Статья. Авыл жирлеге Уставы проектын әзерләү, әлеге Уставка үзгәрешләр керту тәртибе

1. Авыл жирлеге Уставы проекты, җирлек советының әлеге Уставка үзгәрешләр керту турындагы карап проекты җирлек Советына җирлек башлыгы, җирлек Советы депутатлары, территориаль иҗтимагый үзидарә органнары, гражданнарның инициативалы төркемнәре тарафыннан кертелә ала.

2. Авыл жирлеге Уставы проектын, әлеге Уставка үзгәрешләр керту турында карап проектын әзерләү өчен җирлек Советы карапы белән махсус комиссия төзелә ала. Күрсәтелгән комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимиите органнары белгечләре, экспертлар чакырылырга мөмкин.

3. Авыл жирлеге Уставы проекты, җирлек Уставына үзгәрешләр керту турында муниципаль норматив хокукий акт проекты, җирлек уставын кабул итү турындагы мәсьәләне карау көненә кадәр 30 көннән дә соңга калмычча, җирлек Уставына үзгәрешләр керту, күрсәтелгән Устав проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен бер үк вакытта бастырып чыгару (халыкка игълан итү) белән рәсми басылып чыгарга тиеш. Муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында муниципаль хокукий акт проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен, шулай ук муниципаль берәмлек Уставына Россия Федерациисе Конституциясе, федераль законнар, конституция (устав) яисә Россия Федерациисе субъекты законнары нигезләмәләрен әлеге уставны әлеге норматив хокукий актларга туры китерү максатларында төгәл күрсәту рәвешендә үзгәрешләр кертелә торган очракта, гражданнарның аның фикер алышуында катнашу тәртибен рәсми бастырып чыгару (халыкка игълан итү) таләп ителми.

4. Авыл жирлеге Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр керту турында авыл жирлеге Советы карапы проекты буенча, аларны карау алдыннан җирлек Советы утырышында әлеге Устав нигезендә ачык тыңлаулар үткәрелә, Уставка

үзгәрешләр бары тик жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне һәм аларны хәл иту вәкаләтләрен Россия Федерациясе Конституциясенә һәм федераль законнарга туры китерү максатларында гына кертелә.

88 Статья. Авыл жирлеге уставын кабул иту, әлеге Уставка үзгәрешләр керту тәртибе

1. Авыл жирлеге Уставы проектын, әлеге Уставка үзгәрешләр керту турындагы карап проектын карау жирлек Советы тарафыннан жирлек Советы Регламенты нигезендә ике укуларда да ким булмаган күләмдә башкарыла.
2. Авыл жирлеге Уставы проектын, әлеге Уставка үзгәрешләр керту турындагы карап проектын беренче укылышта кабул иткәннән соң, әлеге проект жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатларына, башка субъектларга төзәтмәләр керту өчен хокукий актлар чыгару инициативасы хокуқын бирә.
3. Уставы, авыл жирлеге Советы Уставына үзгәрешләр керту турында Карап кабул ителә құпчелек тавыш белән билгеләнгән саныннан жирлек Советы депутатлары.

Статья 89. Авыл жирлеге Уставының үз көченә керү тәртибе, әлеге Уставка үзгәрешләр керту турында карап

1. Авыл жирлеге Уставы, әлеге Уставка үзгәрешләр керту турындагы карап кабул ителгәннән соң, жирлек башлыгы Федераль законда билгеләнгән тәртиптә дәүләт теркәве өчен Муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә башкарма хакимиятнең федераль органы территориаль органына җибәрелә.
2. Авыл жирлеге Уставы, авыл жирлеге Советының әлеге Уставка үзгәрешләр керту турындагы карапы дәүләт теркәвенә алынганнан соң рәсми рәвештә басылып чыгарға (халықка игълан итеп) тиеш һәм рәсми басылып чыкканнан соң үз көченә керә.

Россия Федерациясе Юстиция министрлыгы порталында «Россия Федерациясендә норматив хокукий актлар "урнаштыру (<http://pravo-minjust.ru>, <http://право-минюст.рф>)" Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация чөлтәрендә авыл жирлеге Уставының, авыл жирлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында муниципаль хокукий актның тексты шулай ук аларны рәсми бастырып чыгару ысулы булып тора.

Жирлек башлыгы теркәлгән муниципаль берәмлек уставын, муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турындагы муниципаль хокукий актны муниципаль берәмлекләрнең уставларын теркәү өлкәсендә башкарма хакимиятнең федераль органы территориаль органыннан көргөн көннән жиде көн эчендә бастырып чыгарырга (халықка игълан итеп) тиеш.

3. Жирлек уставына кертелгән һәм жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр, жирле үзидарә органнары арасында вәкаләтләр бүлешү (жирлек уставын законнар белән тәңгәлләштерү, шулай ук вәкаләтләрне, вәкаләтләр срокын, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфа затларын сайлау тәртибен үзгәртү очракларыннан тыш), әлеге үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында муниципаль хокукий актны кабул иткән муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы вәкаләтләре срокы чыкканнан соң үз көченә керә.

4. Муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр муниципаль хокукий акт тарафыннан кертелә, ул Рәсмиләштерелгә Мәмкин:

муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы каары (гражданнар жыены) белән аның рәисе һәм муниципаль берәмлек башлыгы кул куйган йә муниципаль берәмлек башлыгы, муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы (гражданнар жыены) рәисе вәкаләтләрен башкаручы үзе генә;

вәкиллекле орган (гражданнар жыены) кабул иткән һәм муниципаль берәмлек башлыгы кул куйган аерым норматив хокукий акт белән. Бу очракта әлеге хокукий актта вәкиллекле орган (гражданнар жыены) каарын кабул иту турында реквизитлар куела. Вәкиллекле органның мондый каарларына муниципаль берәмлек уставына кертелә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр үз көченә керү турында күчмә нигезләмәләрне һәм (яки) нормаларны керту рәхсәт ителми.

5. Муниципаль берәмлек Уставын яңа редакциядә муниципаль хокукий акт белән муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында бәян иту рәхсәт ителми. Бу очракта муниципаль берәмлекнең яңа Уставы кабул ителә, ә элек гамәлдә булган муниципаль берәмлек уставы һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында муниципаль хокукий актлар муниципаль берәмлекнең яңа Уставы үз көченә кергән көннән үз көчен югалткан дип таныла.

6. Муниципаль берәмлек уставын Федераль законга туры китерү, Россия Федерациясе субъекты законы белән әлеге закон актларында билгеләнгән срокта гамәлгә ашырыла. Әгәр федераль закон, Россия Федерациясе субъекты законы белән күрсәтелгән срок билгеләнмәгән булса, муниципаль берәмлек уставын Федераль законга туры китерү срокы, Россия Федерациясе субъекты законы белән тиешле федераль закон, Россия Федерациясе субъекты законы үз көченә керү датасын, муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр керту турында муниципаль хокукий акт проектының гавами тыңлауларында фикер алышуны һәм рәсми бастырып чыгару (халыкка игълан иту) кирәклеген исәпкә алып билгеләнә., муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы утырышларының, мондый муниципаль хокукий актны дәүләт теркәвенә алу һәм рәсми бастырып чыгару (халыкка игълан иту) сроклары вакытлылыгы һәм, кагыйдә буларак, алты айдан артмаска тиеш.